

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU
SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

liwo Ahola & Suvi Lettoniemi

”Ennakkoperintöä”

Ikääntyneiden lähisuhteissa ilmenevä taloudellinen kaltoinkohtelu tutkimuskirjallisuudessa sekä gerontologisessa sosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kuvaamana

Opinnäytetyö
Kevät 2023
Geronomi (AMK)

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Tutkinto-ohjelma: Geronomi (AMK)

Tekijä: Iivo Ahola ja Suvi Lettoniemi

Työn nimi: "Ennakkoperintöä" - Ikääntyneiden lähisuhteissa ilmenevä taloudellinen kaltoinkohtelu tutkimuskirjallisuudessa sekä gerontologisessa sosiaalityössä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kuvaamana

Ohjaaja: Kari Jokiranta

Vuosi: 2023

Sivumäärä: 51

Liitteiden lukumäärä: 4

Opinnäytetyön tarkoituksena oli kuvata ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun ilmenemistä läheissuhteissa. Aihetta lähestyttiin asiasta aiemmin tuotetun kirjallisuuden ja tutkimustiedon valossa, sekä tutkimusluontoisesti erään kaupungin gerontologisen sosiaalityön tiimissä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kertomana. Pyrkimyksenä tällä työllä oli lisätä yleistä tietoisuutta vaietusta, mutta varsin yleisestä ongelmasta.

Opinnäytetyö on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus. Lähestymistavaksi tämä valikoitui tavoitteesta saada opinnäytetyöhön löydetyn ja hyödynnetyn kirjallisuuden tueksi konkreettista kuvausta ja näkökulmaa. Tutkimuksen kohderyhmänä olivat yli 65-vuotiaat gerontologisen sosiaalityön asiakkaat, jotka ovat kokeneet taloudellista kaltoinkohtelua.

Saavutetut tutkimustulokset tukevat aiemmin aiheesta tutkittua ja tuotettua materiaalia. Ikääntymisen mukanaan tuoma toimintakyvyn heikkeneminen ja hauraus sekä mahdollinen muistisairaus ajavat iäkkään riippuvaiseksi toisen ihmisen avusta. Läheisen elämänhallinnan ongelmat taas madaltavat kynnystä taloudelliselle kaltoinkohtelulle. Kaltoinkohtelu on monimuotoista ja usein pitkäkestoista. Silti sitä harvoin osataan nimetä, mutta sitä perustellaan ja oikeutetaan eri tavoin sekä kaltoinkohtelijan että kaltoinkohdellun puolelta. Väestön ikääntyminen ja digitalisoituva yhteiskunta antavat lisää pontta ilmiölle.

Opinnäytetyön johtopäätöksenä on, että ikääntyneiden taloudellinen kaltoinkohtelu on globaali, monimuotoinen, ja jatkuvasti lisääntyvä ilmiö. Suomessa se täyttää rikoksen tunnusmerkit, mutta tilanteet harvoin kärjistyvät oikeussalin puolelle. Sosiaalialan ammattilaisenkin on hankalaa sanoittaa kaltoinkohtelua, ja puuttua asiaan. Suomessa tunnetaan muutamia ennaltaehkäiseviä ja ongelmaan puuttuvia toimia, mutta selkeää ja yleispätevää toimintamallia tähän tarpeeseen ei ole.

¹ Asiasanat: ikäihminen, taloudellinen kaltoinkohtelu lähisuhteissa, gerontologinen sosiaalityö, kvalitatiivinen tutkimus

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Degree programme: Elderly Care

Authors: Iivo Ahola and Suvi Lettoniemi

Title of thesis: "Inheritance advance" - Financial elder abuse by family members in research literature and as described by gerontological social workers

Supervisor: Kari Jokiranta

Year: 2023

Number of pages: 51

Number of appendices: 4

The aim of the thesis was to describe financial abuse of elderly people in close relationships. The subject was approached in the light of literature and earlier research, as well as by interviewing social workers working on a city's gerontological social work team. The aim of the study was to raise public awareness of the silent but rather general issue.

The thesis was qualitative research. The way to approach was because of a need to have a concrete description and perspective in support of literature. The target group of the study was customers of gerontological social work with a minimum of 65 years' age with experiences of financial abuse.

The results of the research support earlier research. The disability and fragility of ageing, as well as a possible memory disorder, make the elderly people dependent on the help of another person. The issues of the abuser's life management diminish the threshold for financial mistreatment. Mistreatment is diverse and often long-term. However, it is rarely named but it is justified in various ways by both the victim and the abuser. Population ageing and a digitalizing society increase the prevalence of the phenomenon.

In conclusion, financial abuse of older people is a global, diverse and ever-increasing phenomenon. In Finland it is considered as a crime. It is difficult even for a social worker to detect. Some preventive and issue-solving measures are known in Finland but there is no clear and universal approach to financial abuse of elderly people.

¹ Keywords: elderly person, financial abuse in close relationships, gerontological social work, qualitative research

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
Kuvio- ja taulukkoluetelo	6
1 JOHDANTO	7
2 IKÄIHMISEN TALOUDELLINEN KALTOINKOHTELU	8
2.1 Keskeiset käsitteet	9
2.1.1 Ikäihminen.....	9
2.1.2 Kaltoinkohtelu tai laiminlyönti	10
2.1.3 Lähisuhteessa tapahtuva kaltoinkohtelu	10
2.2 Kaltoinkohtelun muotoja	11
2.2.1 Taloudellinen kaltoinkohtelu.....	11
2.2.2 Henkinen tai emotionaalinen kaltoinkohtelu	12
2.2.3 Muita kaltoinkohtelun muotoja.....	12
2.3 Ikääntyneen kaltoinkohtelun erityispiirteitä	13
2.4 Gerontologinen sosiaalityö	15
2.5 Sosiaalihuoltolain mukainen huoli-ilmoitus	16
3 TALOUDELLINEN KALTOINKOHTELU LAIN SILMIN	17
3.1 Rikoslaki.....	17
3.2 Rikostilastoja	19
4 TUTKIMUS.....	21
4.1 Tutkimuskysymykset	21
4.2 Kvalitatiivinen tutkimus	21
4.3 Aineistonkeruu.....	22
4.4 Analyysi.....	23
5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET	25
5.1 Kaltoinkohtelija	25
5.2 Seuraukset kaltoinkohdellulle	28
5.3 Taloudellisen kaltoinkohtelun syyt.....	31

5.4 Taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistaminen	34
6 JOHTOPÄÄTÖKSET	41
6.1 Eettisyys ja luotettavuus	41
6.2 Pohdinta	42
LÄHTEET	46
LIITTEET	51

Kuvio- ja taulukkoluetelo

Kuvio 1. Ikääntyneen kaltoinkohtelun piirteitä	15
Kuvio 2. Kaltoinkohtelijoita.....	27
Kuvio 3. Seurauksia kaltoinkohdellulle.....	31
Kuvio 4. Syitä kaltoinkohtelulle	34
Kuvio 5. Taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistaminen.....	39
Kuvio 6. Tutkimusaineistosta esiin nousseet taloudellisen kaltoinkohtelun piirteet.	40
Taulukko 1. Iäkkäisiin kohdistuvat petosrikokset	20
Taulukko 2. Kokemukset ja havainnot kaltoinkohtelijasta alkuperäisistä ilmaisuista pääluokkiin.....	25
Taulukko 3. Kokemukset ja havainnot kaltoinkohtelun seurauksista alkuperäisistä ilmaisuista pääluokkiin.	28
Taulukko 4. Kokemukset ja havainnot kaltoinkohtelun syistä alkuperäisistä ilmaisuista pääluokkiin.....	31
Taulukko 5. Kokemukset ja havainnot kaltoinkohtelun tunnistamisesta alkuperäisistä ilmaisuista pääluokkiin.	34
Taulukko 6. SWOT-analyysi opinnäytetyön tutkimushaastatteluista.....	42

1 JOHDANTO

Suvanto ry:n (i.a.) mukaan ikääntyneiden kaltoinkohtelua (elder abuse) käytetään usein yläkäsitteenä, kun kuvataan yli 65-vuotiaiden lähisuhteissa toteutuvaa huonoa ja epäasiallista kohtelua, laiminlyöntiä, luottamusaseman väärinkäyttöä tai väkivaltaa, joka on omiaan horjuttamaan iäkkään ihmisen turvallisuutta, hyvinvointia ja terveyttä. Yhdistyksen mukaan kaltoinkohtelu voi toteutua perheen sisäisesti, parisuhteessa tai lähisuhdeväkivaltana sellaisessa ihmissuhteessa, jonka ikäihminen kokee läheisenä. Yhteiskunnassa tai palvelujärjestelmässä esiintyvä syrjintä ja palvelujen epääminen iän vuoksi määritellään yhdistyksessä rakenteelliseksi kaltoinkohteluksi.

Mäki-Petäjä-Leinonen & Karvonen-Kälkäjä (2017, s. 1, 13, 17, 19) toteavat, että iäkkäiden ihmisten määrä kasvaa globaalisti. Sen vuoksi on tartuttava haasteisiin ikäihmisten oikeusturvan toteutumiseksi. Heidän mukaansa suuri osa iäkkäistä kykenee säilyttämään kykynsä toimia elämänsä loppuun saakka. Silti iän karttuessa sosiaali- ja terveydenhuollon tarve kasvaa. Iän myötä lisääntyvät muistisairaudet vaikuttavat myös kognitiiviseen kykyyn. Ikääntyminen voi aiheuttaa lisäksi haurautta.

Taloudellinen kaltoinkohtelu on yksi yleisimmistä ikääntyneisiin kohdistuvista kaltoinkohtelun muodoista (Kiljunen, 2015). Kiljunen (2015) toteaa, että taloudellisella kaltoinkohtelulla on vakavia vaikutuksia iäkkään elämään yksilö- ja yhteiskuntatasolla. Jokaisella ikääntyneellä on toimintakyvyn heikkenemisestä huolimatta oikeus kunnioittavaan, inhimilliseen ja turvalliseen elämään koko elinkaarensa ajan. Kaskiharju (2019) toteaa, että ikääntyneen haavoittuvuus nähdään osana ihmisen elämänkehitystä, jossa fyysinen, psyykinen ja sosiaalinen hauraus, ja niihin liittyvä herkkyys ja sensitiivisyys, kasvattavat tarvetta suojaamiselle.

Ikääntyneiden kaltoinkohtelu teemana kiinnosti molempia opinnäytetyön tekijöitä ajattomuutensa, sensitiivisyyden ja moniulotteisuuden vuoksi. Monipuolinen työkokemuksemme sosiaali- ja terveysalalta ja henkilökohtaiset kokemuksemme, sekä aiheen tiimoilta käyty julkinen keskustelu, ja kirjallisuudessa esitetyt tutkimukset sekä näkemykset herättivät kiinnostuksemme opinnäytetyön aiheen tarkempaan tarkasteluun.

2 IKÄIHMISEN TALOUDELLINEN KALTOINKOHTELU

Suomen perustuslain (1999/731) mukaan jokaisella ihmisellä on oikeus henkilökohtaiseen vapauteen, koskemattomuuteen ja turvallisuuteen. Tämä laki ei kuitenkaan aina toteudu. Opinnäytetyömme keskittyy käsittelemään ennen mainittua ongelmaa ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun näkökannasta. Luoma, Tiilikallio & Helakallio (2018, s.1797) toteavat, että yksi merkittävistä lähisuhdeväkivallan muodoista on taloudellinen väkivalta. Se on myös yksi henkisen väkivallan toteuttamiskeinoista. Taloudellinen väkivalta jää joskus huomaamatta, koska sitä esiintyy usein yhdessä muun perhe- ja lähisuhdeväkivallan kanssa.

Ikäihmisiin kohdistuu monenlaista kaltoinkohtelua ja sitä voi tapahtua missä ympäristössä tahansa: läheisen ihmisen toimesta kotona, laitoksessa tai yhteiskunnan taholta. (Toivonen, 2015, s. 11; Laakso, 2015, s. 72). Kaltoinkohtelija voi olla esimerkiksi oma perheenjäsen, naapuri, hoitaja, yhteiskunta tai vanhus itse. Kaltoinkohtelua on ulkopuolisen tahon vaikeaa tunnistaa, mikäli ikääntynyt ei sitä itse tuo julki (Toivonen, 2015, s. 23). Kaltoinkohtelu on hyvin vaiettu asia sen arkaluonteisuuden vuoksi. Kaltoinkohtelun on todettu olevan riski iäkkään henkilön terveydelle, hyvinvoinnille ja jopa hengelle. (THL, 2021, s. 3; Niskakoski, 2017, s. 26).

Väestörakenteen muuttuessa ikäihmisten määrä kasvaa jatkuvasti. WHO:n (2011, s. 1) mukaan huonosta kohtelusta kärsivien ikäihmisten määrä todennäköisesti tulee kasvamaan myös tulevaisuudessa. Erilaiset viestintäkanavat, kuten radio, televisio, sanoma- ja aikakauslehdet sekä sosiaalinen media, ovat tuoneet julkiseen tietoon erilaisia epäkohtatapauksia, joissa iäkkäät ovat joutuneet kokemaan epäinhimillistä ja ihmisarvoa loukkaavaa toimintaa jopa vuosia (Lehtonen, 2019, s. 31; Niskakoski, 2017, s. 2). Opinnäytetyömme tarkoituksena on kuvata ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun ilmenemistä läheissuhteissa aiheesta aiemmin tuotetun tutkimus- ja kirjallisuus pohjan sekä gerontologisen sosiaalityön tiimissä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kertomana.

Ikäihmisiin kohdistuvaa kaltoinkohtelua voidaan kuvata WHO:n (2022) määritelmän mukaan ”luottamuksellisessa suhteessa tapahtuvaksi yksittäiseksi tai toistuvaksi teoksi tai tekemättä jättämiseksi, joka aiheuttaa haittaa tai hätää ikääntyneelle henkilölle”. Saman määritelmän mukaan ”kaltoinkohtelun eri muotoja ovat fyysinen, psyykkinen, emotionaalinen ja

hengellinen väkivalta, seksuaalinen hyväksikäyttö, taloudellinen hyväksikäyttö, vainoaminen, hoidon ja avun tarpeen laiminlyönti sekä ihmisarvoa alentava ja loukkaava kohtelu”.

2.1 Keskeiset käsitteet

Opinnäytetyömme aineistonhankinnassa käytimme tiettyjä hakusanoja ja rajoituksia mukaanottokriteereinä. Hakusanoina käytimme seuraavia sanoja: ikäihminen, vanhus, iäkäs, seniori, (taloudellinen) pahoinpitely, (taloudellinen) kaltoinkohtelu, (taloudellinen) hyväksikäyttö, parisuhdeväkivalta, lähisuhdeväkivalta, (taloudellinen) väkivalta ja kavallus. Avainsanoiksi muodostuivat ikääntyneet, kaltoinkohtelu, hyväksikäyttö, laiminlyönti, parisuhdeväkivalta sekä lähisuhdeväkivalta, jotka kuuluvat viralliseen, ylläpidettyyn asiasanasto YSO:on eli Yleiseen suomalaiseen ontologiaan.

Tiedonhakua tehtiin kotimaisista Medic, Arto + Elektra + Journal.fi, SeAMK FINNA sekä Google Scholar tietokannoista. Aikarajauksena olivat vuodet 2012–2022 ja julkaisun kielenä oli suomi, ruotsi sekä englanti. Hakukriteereiksi asetimme kirjat, artikkelit, väitöskirjat, Pro gradu, lisensiaatintyö, maisterintyö, tutkimusraportti ja tutkimusjulkaisu.

Aineistoon perehtyessämme pidimme mielessämme keskeisen tutkimuskysymyksen sekä sen faktan, että tutkimme kotona asuvia iäkkäitä. Jos tehdyissä tutkimuksissa ei ollut iäkkäistä tai kotona asuvista tulostietoa, jäi kyseinen tutkimus hyödyntämättä lähdemateriaalissamme. Arvioimme myös, koskeeko tutkimuksessa tutkittu ja ilmi tullut aineisto omaa aihettamme. Tutkimusten ja artikkeleiden otsikoista pystyi jo päättelemään, oliko kyseinen tutkimus meitä opinnäytetyötämme ajatellen kiinnostava ja sitä kautta meille sopiva. Löydettyjen tutkimusraporttien lähdeluetteloista löytyi hyviä ja tärkeitä lähteitä, joita emme välttämättä olisi osanneet tekstihaulla muuten hakea. Opinnäytetyöhömme tarvitsimme ja hyödynsimme myös ajantasaista lainsäädäntöä sekä erilaisia tilastoraportteja.

2.1.1 Ikäihminen

Vanhuspalvelulaki eli laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvetaista (2012/980) määrittelee ikääntyneeksi väestöksi ihmiset, joilla on oikeus vanhuuseläkkeeseen. Iäkäs taas määritellään vanhuspalvelulaissa toimintakyvyn perusteella ilman ikää. Iäkkäällä henkilöllä tarkoitetaan henkilöä, jonka fyysinen, kognitiivinen, psyykinen tai sosiaalinen toimintakyky on heikentynyt sairauksien, vammojen tai

rappeutumisen takia (Vanhuspalvelulaki, 2012/980). Ikääntynyttä kutsutaan erilaisilla nimikkeillä: vanhus, seniori, ikäihminen, ikärikas, eläkeläinen, iäkäs tai vanha ihminen. Sanat luovat erilaisia mielleyhtymiä. Nuoruutta ihannoivassa yhteiskunnassa sana vanhus voi olla jollekin loukkaava ja leimaava sana (Toivonen, 2015, s. 9). Käytämme opinnäytetyössämme sanaa ikäihminen, ikääntynyt ja iäkäs.

2.1.2 Kaltoinkohtelu tai laiminlyönti

Kaltoinkohtelu ja laiminlyönti ovat henkilön perustarpeiden tai huolenpidon laiminlyömistä, tarkemmin sellaisten perustarpeiden, joista hän on ollut riippuvainen. Se voi olla myös vahingoittamista lääkkeillä, päihteillä, kemikaaleilla tai liuottimilla (THL, 2018, s. 22). Kaltoinkohtelulla aiheutetaan kipua, kärsimystä ja pahaa oloa. Kaltoinkohtelija haluaa kontrolloida ja hallita tilanteita. Kaltoinkohtelu on vallan väärinkäyttöä. Ruokailun, lääkehoidon tai hygienian laiminlyöntiä on esimerkiksi liiallinen, liian vähäinen tai kokonaan antamaton ruoka, lääke tai hygieniasta huolehtiminen, johon ikäihmisellä ei useinkaan ole mahdollisuutta vaikuttaa. (Sipiläinen, 2016, s. 22.) Kaltoinkohtelua on myös hoitoon liittyvien sosiaali- ja terveydenhuollon käytien laiminlyönti (Toivonen, 2015, s. 59). Tahaton laiminlyönti voi johtua esimerkiksi uupumuksesta, tiedon- ja tuen puutteesta tai osaamattomuudesta (Suvanto ry, i.a.). Yhtä kaikki, kaltoinkohtelu ei ole koskaan hyväksyttävää.

2.1.3 Lähisuhteessa tapahtuva kaltoinkohtelu

Lähisuhteessa tapahtuvaksi kaltoinkohteluksi kutsutaan väkivaltaa, jonka osapuolet ovat edelleen tai ovat olleet keskenään aiemmin läheisessä kanssakäymisessä. Lähisuhteessa tapahtuva kaltoinkohtelu voi kohdistua esimerkiksi tämänhetkiseen tai entiseen elämäkumppaniin, sukulaiseen tai muuhun läheiseksi tuntevaan ihmiseen. Lähisuhdeväkivalta on ihmis-oikeuksia rikkovaa kontrollin ja vallan käyttöä. (Toivonen, 2015, s. 5, 22; Kero, Nyqvist, Rautio & Puuronen, 2019, s. 1881–1887.)

Läheisiltä ihmisiltä, kuten omalta perheeltä, ajatellaan usein saavan turvallisuutta, luottamuksellisuutta ja empaattisuutta. Läheisten ihmisten vuoksi luovutaan usein myös oman edun tavoittelemisesta. Ikäihmisten kunnioitus on kuitenkin vähentynyt nyky-yhteiskunnassa. Perhe voi olla uhka, sillä lähisuhteissa tapahtuu kaltoinkohtelua. (Laakso, 2015, s. 10). Riippuvuus toisesta ihmisestä lisää kaltoinkohtelun uhkaa siksi, että pelko toisen

ihmisen turvan ja läheisyyden menettämisestä, johtaa hyväksymään ja antamaan anteeksi huononkin kohtelun. (Kinnunen & Sohkanen 2014, 28.)

2.2 Kaltoinkohtelun muotoja

2.2.1 Taloudellinen kaltoinkohtelu

THL:n (2018) tilastoraportin mukaan taloudellisessa kaltoinkohtelussa iäkkäältä on estetty päätösvalta omasta rahankäytöstä ja taloudellisesta päätösvallasta. Se voi näkyä esimerkiksi rahan tai asunnon luvattomana käyttämisenä. Ikäihmisten aikuiset lapset saattavat turvautua vanhempaansa korjatakseen omaa taloudellista tai sosiaalista tilannettaan käyttämällä ikäihmisen eläkkeen omiin tarpeisiinsa (Föhr, 2019). He saattavat pyytää rahaa omiin menoihinsa, tai hakeutua asumaan iäkkään luokse elämänsä haastavissa tilanteissa. Riskitekijänä tällaiseen hyväksikäyttöön on usein päihteiden käyttäminen (Toivonen, 2015, s. 22). Isovanhemmat saattavat joutua tukemaan myös lapsenlapsiensa hyvinvointia ja menestystä. Iäkkään ihmisen on joskus vaikeaa irtautua auttamisen velvoitteista, sillä he saattavat kokea velvollisuudekseen tukea ja auttaa. Tämä aiheuttaa ristiriitaisia tunteita, koska iäkkäällä olisi halu irtautua ylimääräisestä kuormituksesta, mutta toisaalta heillä on myös halu läheisensä auttamiseen ja tukemiseen. Muiden ongelmat ja kannattaminen aiheuttavat iäkkäälle ylimääräistä taloudellista kuormitusta. (Niemi, 2018, s. 8–11, 18). Yksin asuvalle iäkkäälle saattaa ilmestyä myös yllättäen ikäihmisen varoja käyttävä mies- tai naisystävä.

Ikäihmistä voidaan pitää myös rahattomana, jolloin kaikki rahavarat ja oikeudet ovat kaltoinkohtelijan hallussa ja hallinnassa. Taloudellinen kaltoinkohtelu voi olla rahan, omaisuuden, tavaroiden tai lääkkeiden varastamista, luvatonta käyttämistä, vahingoittamista tai myymistä. Ikäihmistä voidaan painostaa esimerkiksi myymään omaisuuttaan niin, että siitä tulleet tulot menevät muiden käyttöön (Föhr, 2019; THL, 2018, s. 22; Suvanto ry, i.a.; Toivonen 2015, s. 55). On myös mahdollista, että ikäihminen voi kaltoinkohtella itseään, esimerkiksi säästämällä kodin lämmityksessä tai ruoan ja lääkkeiden ostamisessa, jonka takia joutuu kärsimään kylmyydestä, huonosta ravitsemuksesta ja heikosta terveyden ja sairauden hoidosta.

Toivosen (2015, s. 21–22, 30, 55, 117) pro gradu -tutkimuksessa todettiin, että yleisin ikäihmisten kaltoinkohtelun muoto on taloudellinen hyväksikäyttö, ja kaltoinkohtelijana oli usein

oma lapsi tai puoliso sekä joissakin tilanteissa vanhus itse, mikä ilmeni itsensä laiminlyöntinä. Sähköposti- ja tekstiviestihuijaukset ovat myös lisääntyneet, joiden kautta kynnyks ikäihmisen huijaamiseen ja hyväksikäyttöön on laskenut. Muistamaton ikäihminen saattaa tietämättömyyttään tilata puhelinmyyjän tai ovikauppiaan kautta mitä erilaisempia tuotteita. Huijauksien avulla myös ikäihmisten verkkopankkitunnuksia yritetään saada selville tekeytymen esimerkiksi pankkivirkailijaksi. (Niskakoski, 2017, s. 21.)

2.2.2 Henkinen tai emotionaalinen kaltoinkohtelu

Stenman (2021, s. 22–24) ja Suvanto ry. (i.a.) toteavat, että kaikkiin kaltoinkohtelun muotoihin sisältyy henkinen kaltoinkohtelu. Henkinen eli emotionaalinen kaltoinkohtelu voi olla sanatonta tai sanallista. Se voi olla myös tahallisia tai tahattomia henkisen väkivallan tekoja, jotka mahdollisesti aiheuttavat henkistä pahoinvointia ja ahdistusta. Se voi olla julkista nolaamista tai tapahtua piilossa kotona. Se voi olla ahdistelua, pelottelua, loukkaamista, uhkailua, oikeuksien rajoittamista tai häpäisemistä. Toiminta voi olla myös alentavaa tai holhoavaa. Ikäihmisiä saatetaan kohdella ja puhutella kuten esimerkiksi pientä lasta. Henkinen kaltoinkohtelu voi ilmetä ikäihmisen pelokkuutena ja vainoharhaisuutena. Tämä kaltoinkohtelun muoto on hankalasti tunnistettavissa, sillä kaltoinkohtelija saattaa olla muiden seurassa ystävällinen, huomioiva ja kohtelias.

2.2.3 Muita kaltoinkohtelun muotoja

Fyysisessä kaltoinkohtelussa käytetään fyysistä voimaa. Fyysinen kaltoinkohtelu aiheuttaa iäkkäälle kipua ja tuskaa ja siitä voi seurata erilaisia vammoja, jopa kuolema. Se voi esiintyä potkimisena, lyömisenä tai läpsimisenä (Niskakoski, 2017, s. 17, 82). Sipiläisen (2016, s. 51) mukaan se voi olla myös liikkumisen rajoittamista tai pakottamista, jossa käytetään tilanteeseen nähden liian kovakouraista käsittelyä. Fyysisestä kaltoinkohtelusta voidaan käyttää myös käsitettä pahoinpitely (Sipiläinen, 2016, s. 13). Tämä kaltoinkohtelun muoto saattaa tulla ilmi esimerkiksi kehoon jääneen mustelman, ruhjeen tai murtuman vuoksi. Fyysinen kaltoinkohtelu ei kuitenkaan aina näy päällepäin. Fyysinen kaltoinkohtelu aiheuttaa pelon lisäksi muun muassa psyykkisiä oireita kuten ahdistusta ja epätoivoa (THL, 2022).

Suvanto ry. (i.a.) mukaan sosiaalinen kaltoinkohtelu on ikäihmisen sosiaalisen vuorovaikutuksen estämistä, muusta ympäristöstä eristämistä tai hankaloittamista. Se on iäkkään huomiotta jättämistä ja sivuuttamista. Se voi olla liikkumisen kontrolloimista, esimerkiksi

ikäihminen ei saa koskaan mennä yksin mihinkään, eikä asioida edes kaupassa. Häntä saatetaan estää tapaamasta ja pitämästä yhteyttä myös ystäviinsä ja sukulaisiinsa. Kaltoinkohtelijan ja kokijan välillä on usein voimakas tunneriippuvuus. Sipiläinen (2016, s. 82) toteaa, että sosiaalista ja henkistä kaltoinkohtelua tapahtuu eniten tehostetun palveluasumisen yksiköissä. Muistisairaat, joilla on käytösoireita, ovat kaikkein suurimmassa vaarassa tulla kaltoinkohdelluiksi.

Suvanto ry. (i.a.) toteaa, että seksuaalinen kaltoinkohtelu loukkaa itsemääräämisoikeutta ja henkistä ja fyysistä koskemattomuutta. Seksuaalinen ahdistelu voi olla sopimatonta koskettelua, alistamista, yhdyntään pakottamista tai raiskaus. Yhdistys toteaa, että hengellisellä kaltoinkohtelulla puolestaan voidaan iäkästä pelotella tai aiheuttaa hänelle ahdistusta esimerkiksi uskonnon halventamisella tai kieltämisellä. Toivosen (2015, s. 30) pro gradu -tutkimuksen mukaan vähiten ilmenee ikäihmisiin kohdistuvaa seksuaalista ja uskonnollista väkivaltaa.

2.3 Ikääntyneen kaltoinkohtelun erityispiirteitä

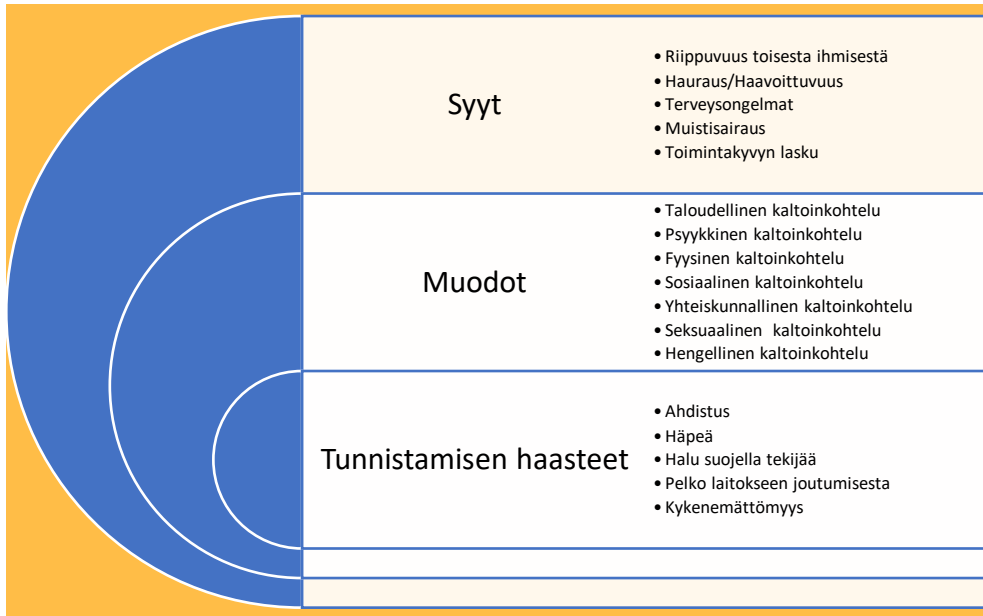
Ikääntyminen tuo usein tullessaan haurautta ja haavoittuvuutta, mikä tuo terveysongelmien ja toimintakyvyn laskun myötä riippuvaisemmaksi toisten avusta ja tuesta. Muistisairaudet lisääntyvät myös ikääntymisen myötä. Nämä on nähty yhdeksi syyksi ikääntyneiden kaltoinkohtelulle (Toivonen, 2015, s. 6; THL, 2021, s. 3). Ikäihmisen kaltoinkohteluksi on määritelty yli 65-vuotiaisiin kohdistuva kaltoinkohtelu. Se voi olla fyysistä, psyykkistä, sosiaalista tai taloudellista. Se on teko tai tekemättä jättäminen, mikä aiheuttaa ikäihmiselle turvattomuutta, kyvyttömyyttä, epäluottamusta, itsemääräämisoikeuden loukkaamista, epäoikeudenmukaisuutta tai terveyden menetystä (THL, 2021, s. 3; Tallavaara, Autti & Uusitalo, 2016, s. 6; Luoma, Tiilikallio & Helakallio, 2018, s. 1797–1802). Ikäihminen saattaa kokea kaltoinkohtelua kerran elämässään tai se voi olla toistuvaa vuosia kestävää piinaa (WHO, 2011, s. 1; Niskakoski, 2017, s. 1). Kaltoinkohtelu aiheuttaa aina ikäihmisille muun muassa ahdistusta, vahinkoa, häpeää ja syyllisyyttä. Laakson (2015, s. 84) mukaan Suomessa vanhusten kaltoinkohtelu on edelleen tabu, eikä siitä vielääkään puhuta avoimesti. Kaltoinkohtelua on joutunut kokemaan jopa 30 prosenttia iäkkäistä ihmisistä. Silti ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu on vähän tutkittu asia, sillä monissa tutkimuksissa ikääntyneet rajataan pois (Luoma, Tiilikallio & Helakallio 2018, s. 1797–1802.)

THL (2021, s. 5) on todennut, että Suomessa ei ole säännöllisesti tutkittu ikääntyneiden kaltoinkohtelua, ehkäisyä, hyväksikäytön tunnistamista, altistavuutta eikä siihen puuttumista. Käytössä olevat tutkimukset ovat myös vähäisiä, tiedoltaan vanhoja ja hajanaisia. WHO (2011, s. 1) ennusti, että iäkkäiden määrän kasvaessa myös ikäihmisten kaltoinkohtelu tulee lisääntymään. Kaltoinkohteluun on lisäksi usein hankala puuttua, koska ajatellaan sen kuuluvan ihmisen yksityiselämän piiriin (THL, 2021, s. 4). Opinnäytetyömme aihe on ajaton, ja työlemme sekä tutkimukselle on selkeästi tarvetta. Tavoitteenamme on selittää ja tuottaa tietoa ikäihmisiin kohdistuvasta läheissuhteissa tapahtuvasta taloudellisesta kaltoinkohtelusta modernissa yhteiskunnassa, sekä lisätä ja levittää tietoisuutta tästä vaietusta ja arkaluonteisesta asiasta. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista (2012/980) velvoittaa puuttumaan kaltoinkohteluun.

Laakso (2015, s. 22, 72) pro gradu -tutkielmassaan toteaa, että ikäihmisten kaltoinkohtelun piirteitä ovat fyysinen, henkinen, taloudellinen, seksuaalinen ja sosiaalinen kaltoinkohtelu sekä ikäihmisten hyvän elämän sivuuttaminen. Hänen tutkimuksensa mukaan erilaista kaltoinkohtelua tapahtuu perheissä, yhteiskunnassa ja palveluissa. Alle 50 prosenttia kaltoinkohtelun kokeneista ei puhu kenellekään joutuneensa kaltoinkohdelluksi ja alle 20 prosenttia ilmoitetaan viranomaisille. Syyksi tähän nimitetään häpeä ja syyllisyys (Luoma, Tiilikallio & Helakallio, 2018, s. 1797–1802). Laakso (2015, s. 31) on todennut, että kun kaltoinkohtelija on läheinen ihminen ja iäkäs on riippuvainen hänen avustaan, on iäkkäällä usein halu suojella tekijää. Iäkkäällä saattaa olla häpeän lisäksi pelko, että esimerkiksi joutuu muuttamaan pois omasta kodistaan johonkin laitokseen. Ikäihmiset, jotka ovat riippuvaisia kaltoinkohtelijasta, saattavat peitellä tapahtumaa myös sosiaalityöntekijöiltä. Laakso (2015, s. 80) on todennut myös, että kaltoinkohtelua kokeneet ja heidän läheisensä eivät saa aina tarvittavaa tukea ja palvelua, vaikka olisivat kaltoinkohteluun kaivanneetkin apua. Asiakkaita ei esimerkiksi aina osata tai kyetä ohjaamaan oikean palvelun piiriin.

Kaltoinkohtelun tunnistaminen on myös ongelmallista ikääntyviin kohdistuvassa kaltoinkohtelussa, koska kaltoinkohtelu on tyypillisesti piilossa tapahtuvaa rikollisuutta ja tapaukset eivät siksi tule viranomaisille ilmi (Åberg, 2017). Ikääntyneiden kynnys ilmoittaa kaltoinkohtelusta on korkea. Heillä ei välttämättä ole tietoa tai taitoa tehdä rikosilmoitusta tai he haluavat tietoisesti vaieta asiasta (Salminen-Tuomaala, Tiainen & Paavilainen, 2022).

Alla olevassa kuviossa (kuvio 1.) havainnollistamme tiivistäen kaltoinkohtelun yleisimpiä piirteitä. Kuviossa esittelemme syitä kaltoinkohtelulle, kaltoinkohtelun eri muotoja sekä sen tunnistamisen haasteita.

Kuvio 1. Ikääntyneen kaltoinkohtelun piirteitä (Ahola & Lettoniemi, 2022).

2.4 Gerontologinen sosiaalityö

Gerontologinen sosiaalityö eli vanhussosiaalityö tukee ja vahvistaa ikääntyneitä sosiaalisissa ongelmissa ja erilaisissa vaikeissa elämäntilanteissa, esimerkiksi silloin, kun kyseessä on kärjistynyt kaltoinkohtelutilanne perhe- tai lähisuhteessa. Sosiaalityöntekijältä vaaditaan kykyä ja ymmärrystä työskennellä monisyisten elämäntilanteiden parissa. Gerontologinen sosiaalityö pyrkii luomaan ja tukemaan ikääntyneiden hyvinvointia edistäviä puitteita, toimintakykyisyyttä ja itsemääräämisoikeuden toteutumista (Niemi ym., 2021, s. 204–209; STM, 2013, s. 61). Ikääntyvien määrän kasvaessa on gerontologiselle sosiaalityölle tarvetta. Suomessa, kuten muuallakin Euroopan maissa sen asema on vahvistumassa tutkimuksen ja koulutuksen piirissä (Niemi ym., 2021, s. 204–209).

Sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevillä on ilmoitusvelvollisuus. Valvira (2021) ohjeistaa, että ammattihenkilön on tehtävä ilmoitus välittömästi toiminnasta vastaavalle, jos hän huomaa epäkohtia, uhkaa, puutteita tai haittaa asiakkaan sosiaalihuollon

toteuttamisessa. Epäkohdalla tarkoitetaan esimerkiksi kaltoinkohtelua, vahingollisia toimia asiakkaille tai turvallisuudessa esille tulevia puutteita. Kaltoinkohtelu voi olla fyysistä, psyykkistä, seksuaalista, taloudellista tai kemiallisesti aiheutettua kaltoinkohtelua. Epäeettinen kohtelu, hoidon ja avun huomiotta jättäminen sekä ihmisarvoa nöyryyttävä hallinta ovat myös kaltoinkohtelua. Kun sosiaali- ja terveydenhuollossa työskentelevät tekevät ilmoituksen pikaisesti, voidaan asiakastyössä oleviin ongelmiin ja uhkiin puuttua ajoissa. Tavoitteena on varmistaa hyvä huolenpito ja hoito hauraassa asemassa oleville ihmisille.

2.5 Sosiaalihuoltolain mukainen huoli-ilmoitus

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) ja vanhuspalvelulain (2012/980) pitäisi taata iäkkäille laadukkaat, oikea-aikaiset ja riittävät sosiaali- ja terveyspalvelut. Se ei kuitenkaan aina toteudu, sillä heillä ei välttämättä ole tietoa ikäihmisen avun tarpeesta. Iäkäs ei kenties tiedä, mitä palveluita hänelle kuuluisi tai hän ei osaa, kykene tai pysty itse pyytämään apua sitä tarvitessaan. Oman tilan ja toimintakyvyn heikkenemisen havaitseminen on myös usein vaikeaa.

THL (2021, s. 1–4) toteaa, että lainsäädännössä on keinoja puuttua ikäihmisten kaltoinkohteluun, vaikkakin kynnys puuttua kaltoinkohteluun on usein korkea, erityisesti silloin, jos uhri ei itse halua asiaan puututtavan. Kaltoinkohtelu ja ihmisen hyväksi käyttäminen on kuitenkin aina tuomittava teko. Avun tarpeessa olevan tilanteeseen voi ja pitää puuttua. Huoli-ilmoituksen eli ilmoituksen sosiaali- ja terveydenhuollon tarpeesta voi tehdä kunnan sosiaalipalveluun ikäihmisestä kuka tahansa, joka on huolissaan iäkkään pärjäämisestä. Huoli-ilmoituksen tarkoituksena on varmistaa, että ikäihminen saa tarvittavan avun ja hoidon. Ilmoituksen voi tehdä halutessaan nimettömänä. Huoli-ilmoitukset ovat tärkeitä työkaluja ikääntyneiden kaltoinkohtelun tunnistamisessa. Edellisessä kappaleessa mainittu sosiaali- ja terveydenhuollon ammattihenkilön ilmoitusvelvollisuus on eri asia kuin huoli-ilmoitus.

3 TALOUDELLINEN KALTOINKOHTELU LAIN SILMIN

3.1 Rikoslaki

Rikoslaissa on määritelty taloudelliseen kaltoinkohteluun liittyviä tunnusmerkkejä. Niitä ovat muun muassa varkaus, näpistys, kavallus, luottamusaseman väärinkäyttö ja kotirauhan rikkominen (Laakso, 2015, s. 23). Rikoslaki on määritellyt rikolliset teot. Lain tarkoituksena on pyrkiä estämään ja vähentämään rikollisuuden haittoja. Rikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun tapahtunut on vastoin taloudellista etua (Rikoslaki 39/1889). Jos iäkkäällä henkilöllä alkaa ilmetä aikaisemmasta toiminnasta poikkeavaa käytöstä taloudellisessa toiminnassa, esimerkiksi toistuvia, isoja käteisnostoja, suuria luottokorttimaksuja tai tilisiirtoja tileille, joihin muilla on pääsy, on syytä epäillä hyväksikäyttöä. Poliisi aloittaa tutkinnan, jos taloudellisen hyväksikäytön tunnusmerkit täyttyvät. Vuonna 2016 tuli ilmi yli 16 000 tutkintaan johtanutta rikosta, jotka kohdistuivat ikäihmisen talouteen tai omaisuuteen. (Sanmark & Serpola-Kaivo-oja, 2017, s. 3, 8–9). Taloudellisen kaltoinkohtelun puuttumisen ja auttamisen keinona on monialainen yhteistyö, jossa merkittävin rooli on sosiaalityöllä. Oppaita taloudellisen hyväksikäytön tunnistamiseen on tehty myös viranomaisille, kuten pankeille ja Digi- ja väestötietovirastolle (entinen maistraatti). Keinoja auttamiseen on, mutta ne eivät aina ole riittäviä eivätkä oikea-aikaisia. (Toivonen, 2015, s. 21, 30, 117.)

Opinnäytetyöhömmme liittyvässä tutkimuksessa kävi ilmi useampia rikoksen tunnusmerkit täyttäviä tapauskuvauksia. Seuraavissa tapauksissa käymme läpi kuvitteellisten esimerkkien myötä erilaisia rikoslaissa säädettyjä taloudellisen hyväksikäytön tilanteita. Idean alla oleviin kuvauksiin saimme liiketalouden opiskelija Eeva-Maria Mattilan (2020) opinnäytetyöstä.

Esimerkki 1. Varkaus

Jutan isoäiti on päätenyt sairaalaan, ja pyytää Juttua hakemaan kodistaan joitakin henkilökohtaisia tarvikkeita. Jutta menee isoäidin asuntoon, ja näkee makuuhuoneessa television. Jutta miettii, että kun isoäiti muuttaa sairaalasta suoraan palvelukotiin, ei hänellä ole enää tarvetta omalle televisiolle. Jutta nappaa television mukaansa mainitsematta asiasta isoäidilleen.

”Joka anastaa toisen hallusta irtainta omaisuutta, on tuomittava varkaudesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.” (Rikoslaki 39/1889, 28 luku 1 § 1 mom.)

Esimerkki 2. Näpistys

Simo vierailee vanhan setänsä luona. Simon taloudellinen tilanne on heikko, ja lisäksi hänellä on päihdeongelmia. Simo havaitsee eteisessä 20 euron setelin. Sedän talous kukoistaa, eikä hän huomaisi rahan puuttumista. Lisäksi Simo ajattelee rahan ottamisen olevan oikeutettua, sillä hän on käynyt usein hoitamassa korvauksetta sedän asioita. Simo laittaa setelin taskuun.

”Jos varkaus, huomioon ottaen anastetun omaisuuden arvo tai muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, rikoksentekijä on tuomittava näpistyksestä sakkoon.” (Rikoslaki, 28 luku 3 § 1 mom.)

Esimerkki 3. Kavallus

Sakar in ikääntynyt isä on ostanut polkupyörän. Sakari lainaa polkupyörää ajatellen, ettei huonokuntoinen isä polkupyörää enää tarvitse. Sakari päättää olla palauttamatta polkupyörää isälleen.

”Joka anastaa hallussaan olevia varoja tai muuta irtainta omaisuutta, on tuomittava kavalluksesta sakkoon tai vankeuteen enintään yhdeksi vuodeksi kuudeksi kuukaudeksi.” (Rikoslaki, 28 luku 4 § 1 mom.)

Esimerkki 4. Luottamusaseman väärinkäyttö

Mikon äidillä on rahapula, ja tämän myötä hän on valtuuttanut Mikon myymään siirtolapuutarhamökkinsä, jolle hänellä ei enää ole käyttöä. Äidin määrittelemä minimihinta mökkikaupalle on määritelty valtakirjassa. Mikko harmittelee itsekseen sitä, että hänellä ei ole varaa ostaa hänelle tärkeää kesämökkiä. Mikon pojalla on rahaa sukanvarressa. Mikko solmii kaupat poikansa kanssa selvästi minimihintaa alemmasta hinnasta perustellen päässään mökin pysyvän kuitenkin suvun omistuksessa, äiti saa kuitenkin vähän rahaa ja Mikko ikään kuin hieman ennakkoperintöä.

”Jos se, jonka tehtävänä on hoitaa toisen taloudellisia tai oikeudellisia asioita, väärinkäyttää luottamusasemaansa 1) ryhtymällä sellaiseen toimeen, johon hänellä ei ole oikeutta, tai 2) jättämällä tehtävänsä kokonaan tai osaksi suorittamatta ja siten aiheuttaa vahinkoa sille, jonka asioita hänen tulee hoitaa, hänet on tuomittava luottamusaseman väärinkäytöstä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” (Rikoslaki, 36 luku 5 §.)

Esimerkki 5. Kotirauhan rikkominen

Sofia on suuttunut iäkkäille vanhemmilleen. Äiti ja isä kieltäytyvät allekirjoittamasta valtakirjoja asioidensa hoitoon. Sofia tahtoo valtakirjat, jotta voi ryhtyä turvaamaan omaa perintöään. Sofian käytös vanhempien luona vieraillessa yltyy epäasialliseksi. Hän mekkaloi, penkoo kaappeja luvatta, ja painostaa valtakirjojen allekirjoittamisessa.

”Joka oikeudettomasti 1) tunkeutuu taikka menee salaa tai toista harhauttaen kotirauhan suojaamaan paikkaan taikka kätkeytyy tai jää sellaiseen paikkaan tai 2) rikkoo toisen kotirauhaa metelöimällä, heittämällä esineitä tai muulla vastaavalla tavalla, on tuomittava kotirauhan rikkomisesta sakkoon tai vankeuteen enintään kuudeksi kuukaudeksi.” (Rikoslaki, 24 luku 1 §.)

Esimerkki 6. Maksuvälinepetos

Arto vieraillee äitinsä luona. Äiti pyytää Artoa kauppareissun yhteydessä nostamaan pankki-automaatilta itselleen 40 euroa. Arton tiedossa on, ettei äiti tarkasta tiliotteita. Arto päätyykin veloittamaan tililtä 140 euroa, joista satasen laittaa omaan lompakkoonsa.

”Joka, hankkiakseen itselleen tai toiselle oikeudetonta taloudellista hyötyä, 1) käyttää maksuvälinettä ilman sen laillisen haltijan lupaa, lupaan perustuvan oikeutensa ylittäen tai muuten ilman laillista oikeutta tai 2) luovuttaa maksuvälineen tai maksuvälinelomakkeen toiselle saattaakseen sen ilman laillista oikeutta käytettäväksi, on tuomittava maksuvälinepetoksesta sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.” (Rikoslaki, 37 luku 8 § 1 mom.)

3.2 Rikostilastoja

Petosrikokset ovat taloudellista hyväksikäyttöä. Oikeusministeriön julkaisema rikosentorjuntakatsaus (2017) näyttää selkeästi, että iäkkäisiin kohdistuvat petosrikokset ovat lisääntyneet. Ikäihmisten joutuminen rikoksen uhriksi tulee lisääntymään entisestäänkin, sillä pelkästään 80-vuotiaiden määrä tulee kolminkertaistumaan viidentoista vuoden aikana (Tanttari & Alanko 2017, 11, 31–33). Rikosnimikkeistä yleisimmin esiintyviä ovat (Taulukko 1.) maksuvälinepetos, petos sekä lievä petos. Alla oleva taulukko (Taulukko 1.) ei kerro koko totuutta rikoksien määrästä, sillä suuri osa ikääntyneiden taloudellisesta hyväksikäytöstä jää piiloon. Iäkäs haluaa usein suojella läheistään, ja häpeä estää myös asian tuomisen ilmi. Taulukosta ei voi myöskään päätellä, mikä osuus on iäkkään läheisten tekemiä rikoksia.

Taulukko 1. Iäkkäisiin kohdistuvat petosrikokset (Tanttari & Alanko 2017, 32).

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Muutos 2010→ 2016	Muutos 2010→ 2016 Koko väestö
Törkeä petos	73	87	77	111	173	224	185	+ 153 %	+ 52 %
Petos	246	273	364	574	550	612	765	+ 211 %	+ 50 %
Lievä petos	154	188	277	327	339	388	487	+ 216 %	+ 51 %
Törkeän petoksen yritys	9	15	26	22	45	33	20	+ 122 %	+ 40 %
Petoksen yritys	61	75	82	219	341	277	261	+ 328 %	+ 163 %
Törkeä maksuvälinepetos	26	20	28	36	26	80	56	+ 115 %	+ 30 %
Maksuvälinepetos	458	506	535	633	820	1 135	1 474	+ 222 %	+ 215 %
Lievä maksuvälinepetos	23	27	38	91	86	215	390	+1596 %	+ 515 %

4 TUTKIMUS

4.1 Tutkimuskysymykset

Opinnäytetyömme tutkimuksen tarkoituksena oli kuvata ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun ilmenemistä läheissuhteissa gerontologisen sosiaalityön tiimissä työskentelevien sosiaalityöntekijöiden kertomana ja lisätä tietoisuutta tästä vaietusta, mutta varsin yleisestä asiasta.

Tutkimuskysymyksiksi olemme asettaneet seuraavat kysymykset:

- Minkälainen on tyypillinen ikäihmisen taloudellinen kaltoinkohtelija?
- Minkälaisia seurauksia taloudellisesta kaltoinkohtelusta on ikäihmiselle?
- Mitkä tekijät edesauttavat ikäihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun esiintymistä?
- Miten ikäihmisen taloudellisen kaltoinkohtelun voi tunnistaa?

Kuva 1. Tutkimuskysymykset.

4.2 Kvalitatiivinen tutkimus

Opinnäytetyömme on laadullinen eli kvalitatiivinen tutkimus, jonka lähtökohtana on ihminen sekä hänen elämänpiirinsä. Laadullisessa tutkimuksessa etsitään vastauksia kysymyksiin miksi, miten ja millainen (Heikkilä 2014, 15). Lähestymistavaksi otimme laadullisen tutkimuksen, koska halusimme opinnäytetyömme kirjallisuuskatsauksen tueksi tärkeiksi koettuja, konkreettisia kuvauksia ja näkökulmia ikäihmisten kokemasta taloudellisesta kaltoinkohtelusta. Halusimme olla suorassa yhteydessä gerontologisen sosiaalityön työntekijöihin, koska siten saimme aitoja kokemuksia, mielipiteitä ja tulkintoja vuorovaikutuksellisessa tilanteessa (Juhila, i.a.; Vilkkä, 2021, s. 118). Tutkimuksen kohderyhmänä ovat

gerontologisen sosiaalityön asiakkaat, jotka ovat kokeneet taloudellista kaltoinkohtelua tai heistä on tehty asian vuoksi sosiaalihuoltolain mukainen ilmoitus tai yhteydenotto. Gerontologisen sosiaalityön asiakkaat ovat yli 65-vuotiaita.

4.3 Aineistonkeruu

Laadulliseen tutkimukseen voi hankkia aineistoa eri menetelmillä, esimerkiksi haastattelulla, havainnoimalla, päiväkirjojen tai omaelämäkertojen avulla (Kylmä & Juvakka, 2007, s. 27). Opinnäytetyömme aineistonhankintamenetelmäksi valikoitui teemahaastattelu, joka Vilkan (2021, s. 124) mukaan on ehkä yleisin tutkimuksissa käytetty haastattelumuoto. Teemahaastattelussa haastattelukysymykset ovat vastaajille samat, jotka olimme laatineet teemojen mukaan etukäteen. Ne pohjautuivat aiempiin tutkimuksiin ja tutkimuskysymyksiimme. Pyrimme muotoilemaan haastattelukysymykset siten, että vastaaja ei voinut vastata vain kyllä tai ei, koska sitten olisimme joutuneet tekemään tarkentavia kysymyksiä, mitä tai miksi. Käytimme haastattelukysymyksissämme muun muassa kysymyssanoja miten, mitkä, mitä tai millaista. Haastattelukysymyksien käsittelyjärjestyksellä ei ole merkitystä teemahaastattelussa, joten haastattelu ei mennyt haastattelurungon suunnitelman mukaisesti vaan luontevasti haastattelun kulun mukaisesti. (Eskola & Suoranta 2014, s. 15; Vilka, 2021, s. 122, 124, 128). Valmiita vastausvaihtoehtoja ei ollut. Haastateltava sai vastata omin sanoin kysymyksiin, joten vastaamisen tapa oli vapaa (Eskola & Vastamäki, 2010, s. 38; Hyvärinen ym., i.a.). Haastattelujen lopuksi pyysimme vielä kertomaan, jos mieleen oli noussut joitakin tärkeitä asioita, joita emme olleet osanneet haastattelussa kysyä (Kylmä & Juvakka 2007, s. 94).

Tavoitteenamme oli tuottaa tietoa ikäihmisten taloudellisesta kaltoinkohtelusta asiantuntijan kokemuksen, mielipiteiden ja havaintojen kautta. (Kylmä & Juvakka, 2007, s. 26–31, 77–79). Haastateltaviksi päätyi erään kaupungin gerontologisen sosiaalityön tiimissä työskentelevät sosiaalityöntekijät, koska heillä oli mielestämme hyvää ja ajanmukaista tietoa ja kokemusta opinnäytetyömme kohteena olevasta ilmiöstä. Haastattelut tehtiin yksilöhaastatteluina, koska siten oli mahdollisuus saada kattavasti tietoa haluamistamme aihealueista syvemmän ymmärryksen saamiseksi. Aineistonkeruu toteutettiin haastattelemalla kahta gerontologisen sosiaalityön työntekijää. Haastattelut suoritettiin ja nauhoitettiin etäyhteydellä Teamsin välityksellä haastateltavien omilla työpaikoilla. Haastattelu oli Teamsin välityksellä luontevaa, koska videokuvayhteys oli päällä. Teamsia hyödyntämällä

koimme saaneemme hyvän dokumentoinnin, ja nauhoitus ei vienyt huomiota pois itse haastattelutilanteesta.

Haastatteluun osallistuville lähetettiin etukäteen info- ja suostumislomake, jossa kerrottiin opinnäytetyöstämme sekä siihen liittyvästä aineiston keruusta. Teimme selväksi, että osallistuminen tutkimukseen oli vapaaehtoista ja halutessaan tutkimukseen osallistuvilla oli mahdollisuus keskeyttää opinnäytetyöhön osallistuminen missä tahansa vaiheessa. Kerätty tutkimusaineisto hävitettiin työn valmistuttua sovitusti ja asianmukaisesti, jotta se ei joudu väärin käsiin.

Vaikka haastateltavia oli lopulta vain kaksi, koimme saaneemme kattavaa ja rikasta tietoa opinnäytetyön kohteena olevasta ilmiöstä. Haastateltavien pieni määrä kuvastaa gerontologisen sosiaalityöntekijöiden määrää yleensäkin, koska jossakin osassa maata gerontologista sosiaalityötä tehdään vain laitoksissa, eikä avohuollossa ole varsinaista gerontologista sosiaalityötä tekeviä työntekijöitä lainkaan (Rantamäki, 2020, s. 11). Laadullisella tutkimusmenetelmällä toteutetussa tutkimuksessa tutkimusaineiston kokoa ei säätele määrä vaan sen laatu, sillä tämän tyyppisessä tutkimuksessa ei tehdä otoksia (Kylmä & Juvakka, 2007, s. 26–27; Vilkkä, 2021, s. 129, 150).

4.4 Analyysi

Opinnäytetyössämme käytimme aineistolähtöistä sisällönanalyysiä. Sisällönanalyysissä aineisto ja tutkimuskysymykset ohjaavat tarkastelua. Aineisto puretaan osiin ja sisällöllisesti samakaltaiset osat yhdistetään (Vilkkä, 2022, s. 163–164). Haastatteluaineisto oli Teams-nauhoitteena, joiden yhteiskesto oli noin 3,5 tuntia. Ensiksi meidän tuli saattaa nauhoite tekstimuotoon perehtyen samalla aineiston sisältöön, jotta pystyimme sitä tutki-
maan. Tätä kutsutaan litteroinniksi (Kylmä & Juvakka, 2007, s. 29–31, 110–113; Vilkkä, 2021, s. 137). Litterointi oli työlästä, sillä kirjoitimme haastattelun tarkasti sanasta sanaan muuttamatta mitään lausuntoja, sillä kenenkään mielipiteitä tai kerrontaa ei saa muotoilla toisenlaiseksi (Vilkkä, 2021, s. 138). Tutkimusaineiston litterointi auttaa tutkijaa tunnistamaan huomioon otettavia seikkoja, jotka saattaisivat jäädä havainnoimatta haastattelun aikana (Ruusuvuori & Nikander 2017, 437 – 438).

Litteroinnin jälkeen jatkoimme analyysin prosessia siten, että luimme ensin molemmat itsenäisesti aineiston useaan kertaan huolellisesti läpi samalla tehden

tekstinkäsittelyohjelmaan niistä muistiinpanoja. Muistiinpanoissa korostimme esiin nousseita tutkimuskysymyksiä tukevia käsitteitä. Yhteisissä tapaamisissa tutkimme tarkoin aineistoa, löydöksiä ja molempien niistä tekemiä merkintöjä, jotka olivat meidän molempien mielestä opinnäytetyömme kannalta merkittäviä.

Huolellisen perehtymisen jälkeen pilkoimme yhdessä tekstiä tiiviimmäksi etsien merkityksellisiä ilmauksia, jotka liittyivät tutkimuskysymyksiin. Merkitykselliset ilmaukset tiivistettiin lyhentämällä sanojen määrää menettämättä kuitenkaan niiden merkityksellistä sisältöä. Seuraavaksi siirryimme ryhmittelyyn, jossa etsimme huomioistamme samankaltaisuuksia. Löytämällä ne, yhdistimme samansisältöiset näkemykset antamiemme kuvaavien otsikoiden alle. Myös pohdintaa aiheuttaneet ilmaukset löysivät lopulta oman paikkansa, ja saimme ne lokeroitua tekemäämme taulukkoon. Kokoamistamme aihealueista yhdistelimme esimerkiksi elämänhallinnan ongelmat, mielenterveysongelmat, taloudelliset ongelmat ja sosiaaliset ongelmat otsikon ”Kaltoinkohtelijan syyt hyväksikäytölle” alle. Seuraavaksi pohdimme ja tarkastelimme, vastaako teemajako aineistoa ja tutkimuskysymyksiämme. Tarkasteltuamme aineistoa olimme tyytyväisiä lopputulokseen, emmekä nähneet syytä uusien luokkien laadinnalle.

5 OPINNÄYTETYÖN TULOKSET

Opinnäytetyömme tarkoituksena oli kuvata ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohtelun ilmene- mistä läheissuhteissa. Analysoinnin tuotoksena muodostui neljä osa-aluetta: kaltoinkohtelija, seuraukset kaltoinkohtelulle, kaltoinkohtelijan syyt hyväksikäytölle sekä kaltoinkohtelun tun- nistaminen. Esittelemme tulokset tutkimuskysymysten mukaisessa järjestyksessä.

5.1 Kaltoinkohtelija

Taulukko 2. Kokemukset ja havainnot kaltoinkohtelijasta alkuperäisistä ilmaisuista pääluok- kiin.

Alkuperäinen ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
<ul style="list-style-type: none"> • <i>"saa sitten tahtonsa läpi tämä läheinen"</i> • <i>"ne ei aina tietysti ole niinku omaisia"</i> • <i>"en välttämättä tarkota aina, että se on tytär tai poika tai lapsenlapsi tai sisar tai niinku tämmönen biologinen läheinen"</i> • <i>"voi olla ihan ketä vaan, niin kun läheisiä ihmisiä"</i> • <i>"voi olla ystäviä tai tuttavvia, naapureita"</i> • <i>"häntä taloudellisesti hyväksikäyttää hänen oma vuokralai- sensa, joka asuu samassa asun- nossa"</i> • <i>"omainen hoitaa niitä raha-asi- oita"</i> • <i>"tekee itsensä tykö ja niin kun saavuttaa jonkun tämmösen niin sanotun ystävän aseman"</i> • <i>"läheisiään tai vanhempiaan ta- loudellisesti kaltoinkohtelevat ihmiset olisi jotenkin aina joten- kin yhteiskunnan tosi matalista yhteiskuntaluokista, ei se pidä paikkaansa"</i> • <i>"kotihoiton palveluita tää asi- akkaan asioita hoitava tytär oli</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Puoliso</i> • <i>Lapset</i> • <i>Lapsenlapset</i> • <i>Sisarukset</i> • <i>Sukulaiset</i> • <i>läkäs itse</i> • <i>Ystävät</i> • <i>Tuttavat</i> • <i>Naapurit</i> • <i>Läheinen ihminen</i> • <i>Omainen</i> • <i>Biologinen läheinen</i> • <i>Vuokralainen</i> 	<p style="text-align: center;"><i>Kaltoinkohtelija</i></p>

<i>koko aika halunnut vähän vähentää”</i>		
---	--	--

Yllä olevassa (Taulukko 2.) kuvaamme aineistosta poimimiamme alkuperäisiä ilmaisuja, jotka analyysin jälkeen muuttuivat kuvaukseksi kaltoinkohtelijasta.

Haastatteluaineiston perusteella voimme päätellä, että ikäihmisten taloudellinen kaltoinkohtelu on monimuotoinen ja lisääntyvä ilmiö, jota taustoittavat monet tekijät. Haastatellut gerontologisen sosiaalityön sosiaalityöntekijät kertoivat, että työn alla on jatkuvasti jokin ilmiöön liittyvä tapaus tai sen epäily.

Ikäihmisen taloudellinen kaltoinkohtelija ei aina ole niin sanottu biologinen läheinen, kuten puoliso, lapset, lapsenlapset tai sukulaiset, vaan se voi olla kuka tahansa muu ikäihmisen läheiseksi tunteva ihminen. Kaltoinkohtelijoita voivat haastatteluaineiston mukaan olla myös esimerkiksi ystävät, tuttavat tai naapurit. Haastatteluaineiston tapauskuvastossa myös vuokralainen mainittiin taloudelliseksi hyväksikäyttäjäksi eräälle iäkkäälle. Vuokralainen oli pyytänyt ja saanut iäkkäältä tuhansia euroja rahaa, muun muassa auton hankintaa varten. Yhdessä esimerkkitapauksessa mainittiin tykö tekevät henkilöt. Sosiaalityöntekijä kertoi, että hänen työssään on tullut vastaan useita tapauksia, jossa itsensä tykö tekevä henkilö saavuttaa ikääntyneelle niin sanotun ystävän aseman ja samalla vie iäkkään asunnosta jotakin arvotavaraa. Tämä on tuomittavaa. Rikoslaki (39/1889, 28 luku 1 § 1 mom.) määrittelee anastamisen varkaudeksi, josta voi saada sakkoa tai vankeutta.

Kaltoinkohtelija on aikaisempien tutkimusten mukaan yleensä kuitenkin oma aikuinen lapsi, puoliso tai iäkäs itse, kuten Toivonenkin (2015, s. 116) pro gradu -tutkimuksessaan on todennut. Laakson (2015, s. 73) pro gradu -tutkielman mukaan kaltoinkohtelija on usein puoliso, ja nimenomaan aviomies tai miesystävä. Tutkimushaastatteluissamme sosiaalityöntekijät eivät osanneet vastata tai arvioida, onko sukupuoli tässä yhteydessä huomattava tekijä, joutuuko iäkäs nainen useammin taloudellisen kaltoinkohtelun uhriksi verrattuna iäkkääseen mieheen. Toivonen (2015, s. 22) on todennut tutkimuksessaan, että on paljon eriäviä mielipiteitä siitä, kumpaa sukupuolta kaltoinkohtelija yleensä on.

H2: ”...aina on joku keissi, mitä niinku liittyy taloudelliseen hyväksikäyttöön...”

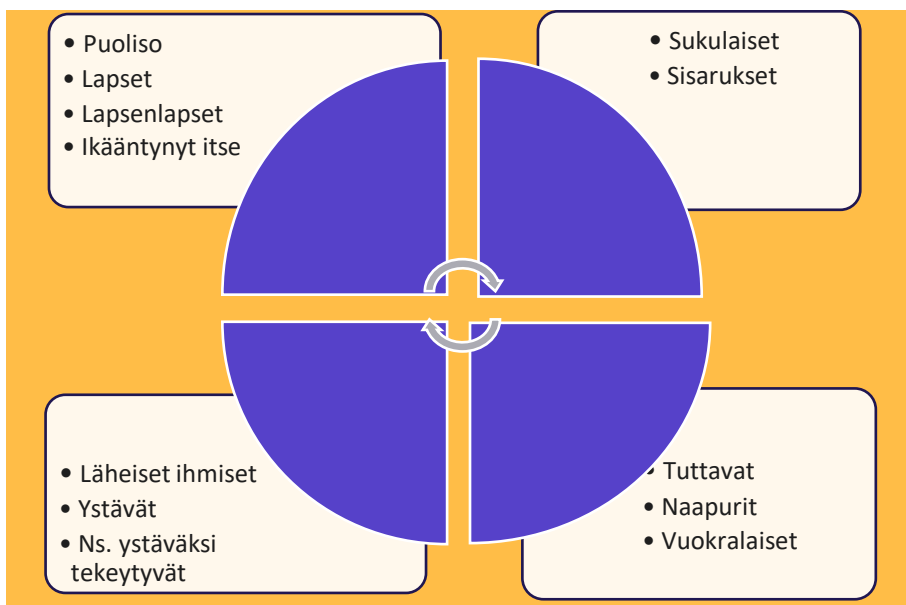
H1: "... kotihoito oli kiinnittänyt huomiota just tällaisiin asioihin, että ei ole oikein ruokaa ja kotihoidon palveluita... tää asiakkaan asioita hoitava tytär oli koko aika halunnut vähän vähentää..."

H2: "...en välttämättä tarkota aina, että se on tytär tai poika tai lapsenlapsi tai sisar..."

H2: "...tekee itsensä tykö ja niin kun saavuttaa jonkun tällöseen niin sanotun ystävän aseman."

H2: "...häntä taloudellisesti hyväksikäyttää hänen oma vuokralaisensa, joka asuu samassa asunnossa... voisitko antaa 800 €... ja niinku kaikkee tän tyypistä..."

Alla olevaan kuvioon (Kuvio 2.) olemme koonneet haastatteluaineiston perusteella ikäihmisten kaltoinkohtelijoita. Iäkkään taloudellinen kaltoinkohtelija ei aina ole puoliso, lapset tai sukulaiset, vaan se voi olla kuka tahansa ikäihmisen läheiseksi tunteva ihminen.

Kuvio 2. Kaltoinkohtelijoita. (Ahola & Lettoniemi, 2022).

5.2 Seuraukset kaltoinkohdellulle

Taulukko 3. Kokemukset ja havainnot kaltoinkohtelun seurauksista alkuperäisistä ilmaisuista pääluokkiin.

Alkuperäinen ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
<ul style="list-style-type: none"> • ”käytetään sieltä tililtä niitä rahoja” • ”haluais estää näiltä ikäihmisiltä heidän tarvitsemiaan palveluita sen takia, koska ne maksaa” • ”että tää ikäihminen ei ole pystynyt maksamaan vaikka vastikettaan tai vuokraansa” • ”selviää että siellä joku niitä varoja kontrolloi ja estää sitten sitä, että niitä käytettäisiin näihin hoivapalveluihin” • ”taataan niitä lainoja” • ”otetaan niinku tavallaan kaikki rahat mitä irtooo” • ”vastikkeita on maksamatta niin paljon, että taloyhtiö uhkaa ottaa haltuun” • ”itse antaa sen rahan, kun sitä pyydetään, vaikka heillä ei sitten enää jää vaikka enää ruokarahaa” • ”se fyysisen väkivallan uhka, jos ei hän hae sitä alkoholia... johti siihen, että heillä ei riittänyt rahat sitten niinku tota kuukauden menoihin” • ”ei ole hankittu lääkkeitä, mitä olisi pitänyt hankkia” • ”ikäihmiseen joka vähän turvattoman oloisena huonoissa ja sopimattomissa vaatteissa” • ”ostelee luotolla niinku mitä vaan... on asiakkaita, kellä on mennyt luottotiedot niin sen takia, että on just niillä verkko-pankkitunnuksilla tilattu” 	<ul style="list-style-type: none"> • Vastikkeet/vuokrat maksamatta • Asiakasmaksut maksamatta • Asunnon haltuunoton uhka • Sähkölaskut maksamatta • Toimeentulotuen hakeminen • Ei rahaa ruokaan, lääkkeisiin tai vaatteisiin • Tarpeellisten palveluiden puute • Itsemääräämisoikeuden evääminen • Ei sanavaltaa • Luottotietojen menetys • Oma velkaantuminen • Pelko/uhka • Henkinen ja fyysinen väkivalta 	<p style="text-align: center;">Seuraukset kaltoinkohdellulle</p>

Yllä olevassa taulukossa kuvaamme aineistosta poimimiamme alkuperäisiä ilmaisuja (Taulukko 3.). Analyysin jälkeen saimme kuvauksen kaltoinkohtelun seurauksista.

Omaiset ja läheiset ottavat usein vastuun ikäihmisen raha-asioista tämän toimintakyvyn laskettua. Iäkkäällä itsellään ei tuolloin välttämättä ole mitään tietoa taloudellisesta toiminnastaan, tai onko raha-asioita ylipäättänsä todellisuudessa hoidettu lainkaan. Taloudellinen kaltoinkohtelu saattaa tulla ilmi vasta siinä vaiheessa, kun iäkäs ihminen ei pysty enää maksamaan asuntonsa perusmenoja, kuten vastikkeita, vuokria, asiakasmaksuja tai sähkölaskuja. Perusmenojen laiminlyönti voi johtaa pahimmillaan siihen, että taloyhtiö uhkaa ottaa asunnon haltuunsa, ja näin ollen asukkaana on mahdollista saada häätö omasta kodistaan. Luottamusaseman väärinkäytössä täyttyvät rikoksen tunnusmerkit (Rikoslaki, 36 luku 5 §.), jos ikäihmisen raha-asioista vastuun ottanut henkilö jättää tehtävänsä suorittamatta ja aiheuttaa vahinkoa toiminnallaan. Iäkäs saattaa myös viestiä, ettei ole varaa ruokaan, vaatteisiin tai lääkkeisiin. Tämä viesti voi usein olla sivulauseessa asialle epärelevantissa yhteydessä. Kaltoinkohtelusta vihjaavina varoitusmerkkeinä nähdään myös se, että jääkaappi on tyhjiällä, iäkäs kulkee huonoissa ja vanhoissa vaatteissa tai tarvittavia lääkkeitä jää apteekista hakematta.

Omainen voi myös kieltää tilaamasta tai lisäämästä joitakin kotihoidon palveluita tai suositeltua tukipalvelua, kuten fysioterapiaa tai intervallijaksoa, vaikka iäkäs niitä toimintakyvynsä vuoksi tarvitsisikin. Tilanteissa omaisella voi olla pyrkimyksenä vedota heikkoon taloustilanteeseen säästämällä rahoja esimerkiksi tulevaan perintöön vedoten. Tällaisessa tilanteessa sosiaalityöntekijän on tärkeää selvittää, onko todella niin, että iäkkäällä ei ole varaa maksaa laskuja tai hankkia tarvittavia henkilökohtaisia hyödykkeitä, vai onko taustalla varattomuuden sijaan jokin muu ikäihmisen taloudellista maksukykyä horjuttava motiivi. Sosiaalityöntekijälle saattaa tulla myös vahva epäily taloudellisesta hyväksikäytöstä tarpeellisten palveluiden lopettamisen, vähentämisen tai toimeentulotuen hakemisen yhteydessä, jos ikäihmisellä on kohtalaisen hyvä eläke eikä erityistä velkatilannetta ole päällä. Joskus omaiset ottavat itsevaltiaan roolin iäkkään elämässä. Tällöin kaikki menot ja hankinnat tulisi hoitaa omaisen kautta, ja näin ikäihminen menettää oman elämänsä hallinnan.

Myös Laakso (2015, s. 23) on omassa tutkimuksessaan todennut, että ikääntyneen raha-asioista huolehtiva läheinen saattaa vaatia tarpeellisten palvelujen vähentämistä, vaikka iäkkään rahatilanne sen sallisikin. Läheiset voivat määritellä varojen käytön omaksi hyödykkeeksi, mikä

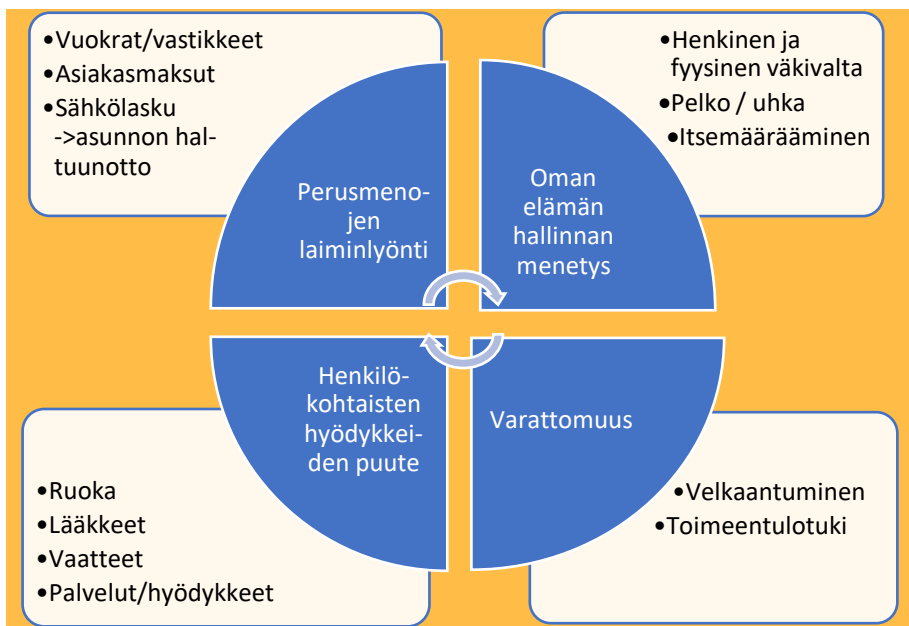
voi aiheuttaa ikäihmiselle psyykkistä ahdistusta, jopa toiveita kuolla (Laakso, 2015, s. 56). Niskakoski (2017, s. 20) on omassa tutkimuksessaan todennut, että taloudellisen kaltoinkohdellun kriteerit täyttyvät, kun läheinen, jolla olisi vastuualueenaan hoitaa omaisensa taloudelliset asiat, jättääkin ne tekemättä. Rahojen riittämättömyys välttämättömiin menoihin voi johtua myös siitä, että raha-asioita kontrolloiva läheinen ei anna iäkkäälle tarpeeksi käyttörahaa (Stenman, 2021, s. 23).

H1: "...että hei hetkinen, miksei muka ole varaa niin sitten selviää, että siellä joku niitä varoja kontrolloi ja estää sitten sitä, että niitä käytettäisiin näihin hoivapalveluihin."

H1: "...rahaa otetaan tämmöisiltä haurailta vanhuksilta silleen, että ei oikein anneta vaihtoehtoa tai sitten ihan vaan vaikka väkivallalla uhkaamalla tai semmoista pelon ilmapiiriä luomalla tai sitten niin että se ikäihminen itse jää vaille jotain mitä hän välttämättä tarvitsisi."

H2: "...tulee kuitenkin epäily siitä, että jotain, jotain niinku saattais olla pielessä."

Olemme koonneet haastatteluaineistosta nousseet seuraukset ikäihmiselle taloudellisesta kaltoinkohtelusta (Kuvio 3.). Ikäännytynyt joutuu kärsimään taloudellisen kaltoinkohtelun seurauksena perusmenojen laiminlyöntiä, oman elämänhallinnan menetystä, henkilökohtaisten hyödykkeiden puutteesta sekä varattomuudesta.

Kuvio 3. Seurauksia kaltoinkohtelulle. (Ahola & Lettoniemi, 2022).

5.3 Taloudellisen kaltoinkohtelun syyt

Taulukko 4. Kokemukset ja havainnot kaltoinkohtelun syistä alkuperäisistä ilmaisuista pääluokkiin.

Alkuperäinen ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
<ul style="list-style-type: none"> • ”painottuu enemmänkin sitten noi alkoholiongelmaiset” 	<ul style="list-style-type: none"> • Päihteet • Mielenterveysongelmat 	<p><i>Kaltoinkohtelijan syyt</i></p> <p><i>hyväksikäytölle</i></p>

<ul style="list-style-type: none"> • <i>"elämäntyyli on semmosta vähän niinku...elämänhallinta on hankalaa"</i> • <i>"ollaan niin humalassa"</i> • <i>"heillä on esimerkiksi päihde- tai mielenterveysongelmaisia lapsia tai lapsenlapsia"</i> • <i>"omia sosiaalisia ongelmia, esim. asunnottomuutta"</i> • <i>"velkoja ja taloudellista taitamattomuutta, eivät osaa hoitaa asioitansa"</i> • <i>"ollaan asunnottomana ja vähän niinku puoliksi virallisesti muutetaan sinne joko isovanhempien tai vanhempien kotiin ja odotetaan, että he maksaa asumisen, ruoat, ihan kaikki"</i> • <i>"ei haluta, että sen ikäihmisen rahoja käytettäisiin mihinkään ylimääräseen, koska niitä halutaan vaikka säästää itselle perinnöksi tai käyttää muuhun tämmöseen"</i> • <i>"on vaikka jo muistisairas, että häntä voidaan niinku vähän höynäyttää niissä"</i> • <i>"omassa mielessään oikeuttaa sitä asiaa itselleen...ollut niin kurja lapsuus tai kyllähän äidin pitää poikaansa auttaa"</i> • <i>"ei se haluaisi että sen rahoja tuhlataan mihinkään päiväkeskukseen"</i> • <i>"ikäihmisen nimissä otetaan lainoja, tilataan kytkykauppapuhelima, hankitaan osamaksulla elektroniikkaa tai autoja"</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Elämänhallinnan ongelmat</i> • <i>Taloudelliset ongelmat</i> • <i>Sosiaaliset ongelmat</i> • <i>Velan maksu</i> • <i>Lainan lyhennykset</i> • <i>Asunnottomuus</i> • <i>Perinnön turvaaminen</i> • <i>Oma oikeutus</i> • <i>Peliriippuvuus</i> 	
--	---	--

Yllä olevassa taulukossa (Taulukko 4.) kuvaamme aineistosta poimimiamme alkuperäisiä ilmaisuja. Analyysin jälkeen saimme kuvauksen kaltoinkohtelun syyille.

Ikääntyneen läheisen elämänhallinnan ongelmat madaltavat kynnyistä taloudelliselle kaltoinkohtelulle. Ikääntyneitä henkilöitä kaltoinkohtelevilla havaittiin haastatteluaineiston mukaan olevan taustalla usein omia henkilökohtaisia ongelmia, muun muassa päihteiden käyttämistä, mielenterveysongelmia, asunnottomuutta ja työttömyyttä. Myös

peliriippuvuudet mainittiin. Asunnottomana ollessa tai sen uhan alla esimerkiksi hakeudutaan asumaan iäkkään kotiin olettaen, että iäkäs maksaa ruoat ja asumisen kulut kokonaisuudessaan. Kaltoinkohtelijat osaavat usein kuvata omaa hankalaa elämäntilannettaan ja saattavat manipuloimalla, valehtelemalla, painostamalla ja mielistelemällä saada ikäihmisen antamaan ”omasta tahdostaan” rahaa, esimerkiksi ruoan, laskujen, auton ostoon tai lainan maksuun. Iäkästä myös harhautetaan tekemällä erilaisia taloudellisia tai varallisuuteen liittyviä sopimuksia, esimerkiksi lainan nostoja, hankintoja tai omaisuuden myymistä, iäkkään siinä vaiheessa ymmärtämättä, mistä asiassa on kyse. Elämönhallinnan ongelmat lisäsivät näpistyksiä, varkauksia ja luottamusaseman väärinkäyttöä, jotka kaikki ovat rikoksen tunnusmerkit täyttäviä tapauksia (Rikoslaki 39/1889).

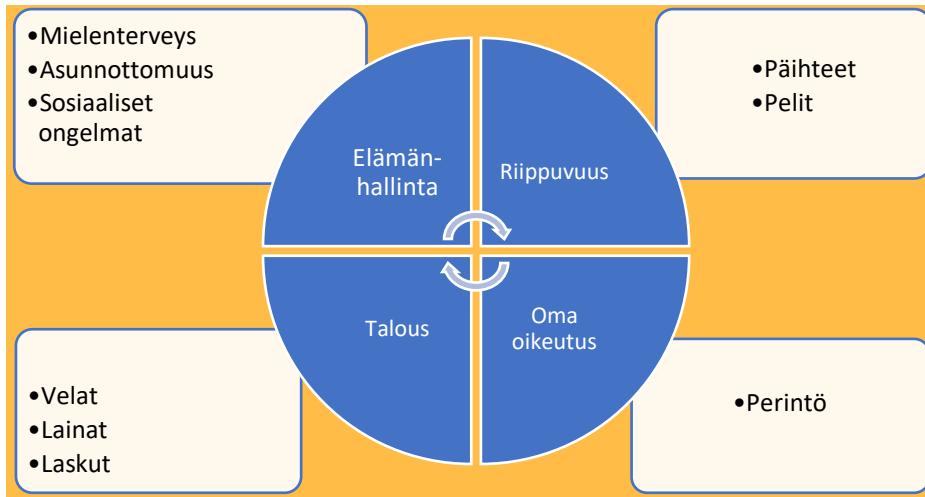
Kaltoinkohtelija on usein taitava selittäjä, joka saattaa omassa mielessään oikeuttaa kaltoinkohtelua itselleen, esimerkiksi kurjaan lapsuuteen tai vanhemman velvollisuuteen vedoten. Kaltoinkohtelijat saattavat myös turvata itselleen tulevaa perintöä esimerkiksi vähentämällä läheisensä tarvitsevia palveluita. Raha-asioista vastaava läheinen ihminen saattaa myös vilpittömästi perustella toimintaansa sillä, että koko ikänsä nuukasti elänyt ikääntynyt ei varmasti haluaisi rahojaan tuhlattavan esimerkiksi kotihoidon tukipalveluihin. Toivonen (2015, s.22–23) on tuonut esille omassa tutkimuksessaan, että kaltoinkohtelulla on havaittu olevan alkoholismia, psyykkisiä sairauksia sekä taloudellisia ongelmia, jotka aiheuttavat ikääntyneiden kaltoinkohtelua. Hänen mukaansa riskiryhmänä taloudelliseen kaltoinkohteluun ovat iäkkäät äidit, jotka asuvat työttömän, alkoholisoituneen ja taloudellisesti riippuvan poikansa kanssa. Aineistosta esiin nousseista altistavista ominaisuuksista lisäksi nousi kuitenkin esiin fakta, että taloudellinen kaltoinkohtelija ei suinkaan aina ole rahavaikeuksissa oleva läheinen, vaan hän saattaa olla myös vakavarainen, työssäkäyvä ihminen.

H1: ”...ehkä semmoinen kaikista merkittävin altistava tekijä on oma mielenterveys- ja päihdeongelmainen lapsi, että hehän ne yleensä on näitä jotka sitten näitä vanhempiaan ”kuppaa” tälleen rumasti sanottuna...”

H2: ”...ja sitten ihan niinku tällastakin, että tavallaan niinku ollaan asunnottomana ja vähän niinku puoliks virallisesti muutetaan sinne... ja odotetaan, että he maksaa asumisen, ruuat, ihan kaikki...”

H2: "...ei haluta, että sen ikäihmisen rahoja käytettäisiin mihinkään ylimääräiseen, koska niitä halutaan vaikka säästää itselle perinnöksi..."

Kuvaamme alla olevassa kuviossa kaltoinkohtelun syitä (Kuvio 4.). Haastatteluaineiston mukaan syitä ovat usein elämänhallinnan ongelmat, erilaiset riippuvuudet, talousongelmat sekä oma oikeutus toiminnalle.

Kuvio 4. Syitä kaltoinkohtelulle. (Ahola & Lettoniemi, 2022).

5.4 Taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistaminen

Taulukko 5. Kokemukset ja havainnot kaltoinkohtelun tunnistamisesta alkuperäisistä ilmaisuista pääluokkiin.

Alkuperäinen ilmaus	Alaluokka	Pääluokka
<ul style="list-style-type: none"> • "kerrotaan omaa hankalaa tilannetta" • "kun mulla on nyt tämmösiä velkoja ja tämmönen tilanne taas" • "käytetään niinku toisen hyväntahtisuutta hyväksi" • "tavallaan niinku saadaan se ikäihminen periaatteessa omasta tahdosta niinku antamaan rahaa" 	<ul style="list-style-type: none"> • Huoli-ilmoitukset • Perintäkirjeet • Tiliotteet • Asiakas itse kertoo • Epäily kaltoinkohtelusta esim. omaiselta, työntekijältä, pelastusviranomaiselta, naapurilta • Ikäihminen mahdollistaa sen itse • Huoli toisen pärjäämisestä 	<p>Kaltoinkohtelun tunnistaminen</p>

<ul style="list-style-type: none"> • <i>"manipuloimalla saa sitten tahtonsa läpi"</i> • <i>"kun esimerkiksi ollaan asiakkaan asioissa mukana ja nähdään niitä tiliotteita"</i> • <i>"asiakas itse tuottaa, että hänellä ei ole rahaa, koska joku sitä pyytää"</i> • <i>"asiakas itekin sanoo, että juu kyllä minä olen antanut hänelle tuhansia euroja rahaa"</i> • <i>"hän ei niinku osaa ees kommentoida, että miten ne rahaasiat on hoidossa, on vaikka niin muistamaton"</i> • <i>"tulee kuitenkin epäily siitä, että jotain, jotain niinku saattais olla pielessä"</i> • <i>"ei ole ehkä ihan täyttä varmuutta, että ymmärtääkö se ikäihminen enää, että mistä siinä asiassa on kyse"</i> • <i>"nähdään perintäkirjeitä siellä käynnillä"</i> • <i>"että omainen vaikka just kieltää, että ei voi, ei saada vaikka lisätä jotain kotihoidon palveluita, koska ne maksaa"</i> • <i>"herää niinku semmonen kysymys, että miksi niitä ei voi tilata niitä palveluita, mitä se ihminen oikeesti tarvitsee, vaikka oletettavasti sitä varallisuutta on"</i> • <i>"kiristämällä, manipuloimalla, mielistelemällä, millä nyt vaan saada sitä rahaa"</i> • <i>"saa sitten tahtonsa läpi tämä läheinen"</i> • <i>"jos se kaltoinkohtelija on se oma lapsi niin he häpeää sitä tilannetta"</i> • <i>"tulee paljon huoli-ilmoituksia"</i> • <i>"selviää että siellä joku niitä varoja kontrolloi"</i> • <i>"ei ole hankittu lääkkeitä, mitä olisi pitänyt hankkia"</i> • <i>"tiukasti sanoo, ei me kyllä sitä oteta kun se maksaa"</i> • <i>"kiinnitetty vaikka naapurustossa huomiota ikäihmiseen...huonoissa ja sopimattomissa vaatteissa"</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Vastuunkanto</i> • <i>Hyväntahtoisuus</i> • <i>Halu suojella läheistä</i> • <i>Pankkitunnukset väärissä käsissä</i> • <i>Ei tiedä tai ymmärrä tulleet hyväksikäytetyksi</i> • <i>Muistisairaus</i> • <i>Pelko seurauksista</i> • <i>Fyysinen väkivalta</i> • <i>Digisyrjäytyminen</i> • <i>Ei osata käyttää teknologiaa</i> • <i>Painostus/manipulointi</i> • <i>Tarpeellisten palveluiden puute</i> • <i>Häpeä</i> 	
--	--	--

<ul style="list-style-type: none"> • <i>"ylimääräistä ei ole ja sitten niistä vähistäkin tavallaan joku muu haluaa päättää"</i> • <i>"ei ole oikein pesuaineita"</i> • <i>"syyttää itseään.. siitä lapsen tilanteesta"</i> • <i>"osaa myös syyllistää aika tavasti sitten sitä vanhempaa"</i> • <i>"vanhempien rahoilla eläminen on jatkunut vuosikymmeniä"</i> • <i>"ei oikein anneta vaihtoehtoa tai sitten ihan vaan aika väkivallalla uhkaamalla"</i> • <i>"pelon ilmapiiriä luomalla"</i> • <i>"ikäihminen itse jää vaille jotain mitä hän välttämättä tarvitsisi"</i> • <i>"monet kaltoinkohtelun muodot linkittyy toisiinsa, että niitä esiintyy monia samanaikaisesti"</i> • <i>"jäkäkaappi on aina tyhjänä"</i> • <i>"kotihoidon toimijoilta, asiakasohjaajailta sairaanhoitajilta"</i> • <i>"asiakas ei itse liiku missään ja tiliotteilla on niinku tapahtumaa pitkin lääniä (ilmaisu muokattu).. milloin tankataan autoa missäkin kaupungissa (ilmaisu muokattu)"</i> • <i>"jättää lääkkeitä ostamatta"</i> • <i>"omaa terveyttä laiminlyödään"</i> • <i>"oppii tavallaan työkokemuksella ja ammattitaidolla tunnistamaan, että ei teidän kohdalla on kysymys siitä, että ei ole varaa"</i> • <i>"piheydestä.. ei vaan haluta käyttää rahaa yhtään mihinkään. "</i> • <i>"tilattu elektroniikkaa valtavia määriä ja ne oli jätetty kaikki maksamatta"</i> • <i>"ei haluta, että se hyväksikäytävää omainen joutuisi jotenkin siitä hankaluuksiin"</i> • <i>"mihin sä ne rahat oikein käytät?"</i> 		
--	--	--

Yllä olevaan taulukkoon olemme koonneet haastatteluaineiston kokemuksien ja havaintojen kautta kaltoinkohtelun tunnistettavuutta (Taulukko 5.).

Ikääntymisen mukanaan tuoma toimintakyvyn heikkeneminen ja hauraus, sekä esimerkiksi muistisairaus ajavat riippuvaiseksi läheisten tai muiden ihmisten avusta. Ikäihmisen taloudellinen kaltoinkohtelu näyttäytyy joskus ilmeisinä taloudellisina ongelmina, kun esimerkiksi käydään iäkkään kotona ja nähdään perintäkirjeitä maksamattomista laskuista. Tiliotteilla saattaa olla merkkejä toistuvista, suurista tilinostoista. Iäkäs saattaa itse kertoa häneltä pyydettyä usein rahaa ja olevansa tämän myötä rahaton. Aineiston mukaan ikäihminen on harvoin itse se, joka tuo taloudellista kaltoinkohtelua ilmi, ellei siihen liity muuta kaltoinkohtelua, esimerkiksi fyysistä väkivaltaa. Hyväntahtoiset ikäihmiset, jotka tiedostavat ja sietävät oman aikuisen lapsensa taloudellista hyväksikäyttöä, tuntevat olevansa edelleen vastuussa lapsensa pärjäämisestä ja hyvinvoinnista, mahdollistaen näin kaltoinkohtelun. Ikäihminen ei esimerkiksi henno hätistää lastaan asunnostaan oman hyvinvointinsa kustannuksella. Tämä viittaa riippuvuussuhteeseen, mikä on tyypillistä tekijän ja uhrin välillä. (Laakso, 2015, s. 57). Iäkäs haluaa suojella läheistään, ja häpeä estää myös asian tuomisen ilmi. Muiden ongelmat ja kannattelemisen aiheuttavat iäkkäälle kuitenkin aina ylimääräistä taloudellista kuormitusta. (Niemi, 2018, s. 8–11, 18). Aineistosta nousi esiin lisäksi henkisen ja fyysisen väkivallan uhka ja pelko, esimerkiksi alkoholisoituneelle ja väkivaltaiselle puolisolle on haettava väkijuomaa niin paljon, että rahat eivät riitä enää omiin välttämättömiin menoihin. Myös kiristämistä käytetään keinona hyväksikäyttäessä. Kanukhan (2021, s. 11) on todennut myös omassa tutkimuksessaan taloudellisen väkivallan liittyvän usein muihin väkivallan muotoihin.

Yhteiskunnan digitalisaatio on laskenut kynnystä taloudelliselle kaltoinkohtelulle ja sen toteuttamiselle. Aineistosta nousi esiin muun muassa muistisairaat ja syystä tai toisesta digisyrjäytyneet, joilta puuttuu käytännön tietotaito ja ymmärrys asioidensa hoidosta. Heillä ei välttämättä ole minkäänlaista tietoa siitä, millaista vahinkoa esimerkiksi toisen ihmisen pankkitunnuksilla voi saada aikaan. Iäkäs saattaa antaa pankkitunnukset läheiseksi tuntemalleen henkilölle ajatellen tämän hoitavan rehellisesti hänen asioitaan. Läheinen ihminen saattaa kuitenkin käyttää rahoja omien menojensa maksuun, tehdä tilisiirtoja tai ostoksia, ja saattaa nostaa ison lainan, sillä pankkitunnuksilla pystyy tekemään paljon erinäisiä asioita kiinni jäämättä. Tutkimukseen haastateltu sosiaalityöntekijä kertoi tietävänsä asiakkaita, jotka ovat menettäneet luottotietonsa juuri verkkopankkitunnuksilla salaa tehtyjen ostojen takia.

Joissakin tilanteissa kaltoinkohtelija on myös vanhus itse, mikä ilmenee hänen itsensä laiminlyöntinä. Taloudellinen kaltoinkohtelu voi ilmetä niin, että ikäihminen tinkii jollain tapaa omista perustarpeistaan, eikä esimerkiksi jääkaapissa ole riittäviä elintarvikkeita, tai tämän vaatteet ovat selkeästi uusimista vailla. Tilanteen syynä saattaa olla ikäihmisen oma haluttomuus, tai pihitys ylipäättänsä käyttää rahaa mihinkään.

Sosiaalityöntekijöille ikäihmisen taloudellinen kaltoinkohtelu tulee ilmi muun muassa huoli-ilmoitusten kautta. Sosiaali- ja terveydenhuollon työntekijöiden lisäksi myös muut viranomaiset, muun muassa poliisit ja pelastustyöntekijät tuovat ilmi huolensa iäkkästä. Huoli-ilmoituksia ikäihmisistä tekevät myös omaiset, naapurit, isännöitsijät sekä esimerkiksi kotihoidon työntekijät. Sosiaalityöntekijöiden on joskus ikäihmisiä työssään kohdatessaan vaikeaa puuttua ja arvioida, onko tilanteessa jotakin ongelmallista kaltoinkohtelun näkökulmasta tarkasteltuna, jos kaltoinkohtelu ei ole aivan selkeää ja todisteita ei ole riittävästi. Haastattelussa tuotiin esiin, että on iso heitto ja syytös omaiselle, jos sosiaalihuollon viranomainen alkaa avoimesti kyselemään, että ”mihin sä ne rahat oikein käytät”? Toinen tutkimukseen vastanneista kertookin, että työntekijän työkokemus ja ammattitaito ovat opettaneet tunnistamaan kaltoinkohtelun tilanteita. Kanukhan (2021, s. 48) toi esiin tutkimuksessaan, että sosiaalityöntekijöiden tiedot, taidot ja arvot ovat tärkeässä asemassa, kun kaltoinkohteluun puututaan.

H2: ”...verkkopankkitunnuksia ne kalastelee... sit ne tilaa netistä niinku kaikennäköstä... tilaa puhelimet, ostelee luotolla niinku mitä vaan... on asiakkaita, kellä on mennyt luottotiedot niin sen takia, että on just niillä verkkopankkitunnuksilla tilattu...”

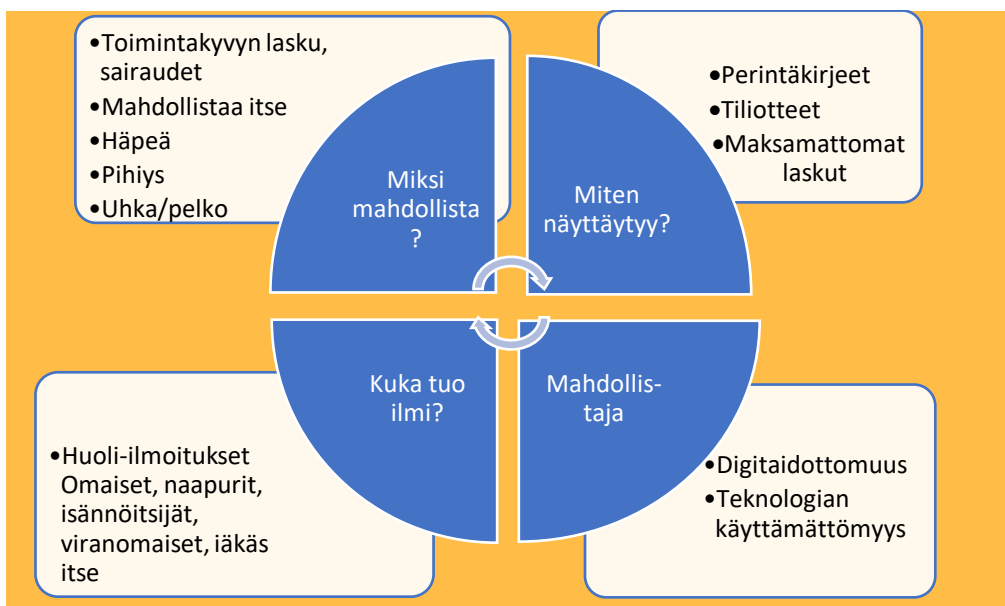
H2: “...ihan ilmeistä et kun esimerkiksi ollaan asiakkaan asioissa mukana ja nähdään niitä tiliotteita tai asiakas itse tuottaa, että hänellä ei ole rahaa koska joku sitä pyytää...”

H1: ”...se on sitten oman ryhmänsä, jonka oppii tavallaan työkokemuksella ja ammattitaidolla tunnistamaan, että kenen kohdalla on kysymys siitä, että keillä ei ole varaa, keiden kohdalla on ehkä kysymys siitä taloudellista kaltoinkohtelusta ja keitten kohdalla on sitten taas toisaalta kysymys ihan siitä piheydestä, mitä sitäkin kyllä esiintyy, että ei vaan haluta käyttää rahaa yhtään mihinkään...”

H2: "...välillä hankalaa niinku puuttua, koska sehän on aika iso, tavallaan niinku heitto ja syytös sille omaiselle, jos täältä niinku sosiaalihuollon viranomainen alkaa kyseleen, että hei että niinku, mihis sää ne rahat käytät?"

H2: "...he ei haluaisi niinku antaa sitä rahaa mutta toisaalta he ei halua olla antamattakaan ja..."

Alla olevassa kuviossa havainnollistamme kaltoinkohtelun tunnistettavuutta (Kuvio 5.). Ikään-tymisen mukanaan tuoma toimintakyvyn heikkeneminen ja erilaiset sairaudet ajavat riippu-vaiseksi muiden ihmisten avusta. Ikäihmisen taloudellinen kaltoinkohtelu näyttäytyy taloudelli-sina ongelmina. Digitalisaatio ja sen osaamattomuus ovat laskeneet kynnystä taloudelliselle kaltoinkohtelulle. Taloudellinen kaltoinkohtelu tulee ilmi muun muassa huoli-ilmoitusten kautta.

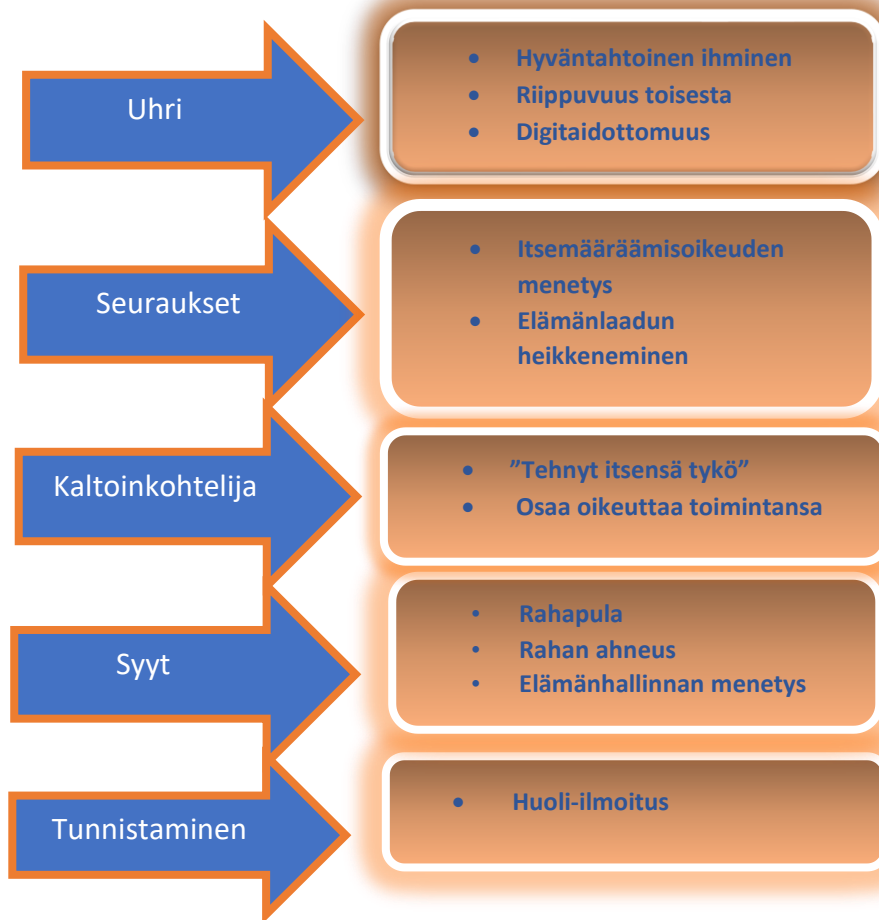

Kuvio 5. Taloudellisen kaltoinkohtelun tunnistaminen. (Ahola & Lettoniemi, 2022).

Alla olevaan kuvioon (kuvio 6.) olemme tiivistäneet tutkimusaineistostamme esiin nousseet taloudellisen kaltoinkohtelun piirteet. Päädyimme johtopäätökseen, että taloudellinen kaltoin-kohtelija on rahapulassa oleva tai rahaa himoitseva tykö tuleva ihminen. Kaltoinkohtelun seu-rauksena hyväntahtoinen, digitaidoton ja toisesta riippuvainen iäkäs menettää itsemäärää-misoikeuden oman elämänsä hallintaan. Ihmisen hyväksi käyttäminen on aina tuomittava teko. Avun tarpeessa olevan tilanteeseen voi ja pitää puuttua. Hyvä puuttumisen keino on

huoli-ilmoitus.

Kuvio 6. Tutkimusaineistosta esiin nousseet taloudellisen kaltoinkohtelun piirteet. (Ahola & Lettoniemi, 2022)

6 JOHTOPÄÄTÖKSET

6.1 Eettisyys ja luotettavuus

Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) eettisesti ohjaavien periaatteiden (2019, s. 7) mukaan tutkimuksessa tulee kunnioittaa tutkittavien yksityisyyttä, ihmisarvoa ja itsemääräämisoikeutta. Aiheemme arkaluonteisuuden vuoksi korostimme työssämme eettisyyttä. Opinnäytetyössämme käsiteltiin arkoja ja koskettavia asioita, joten ihmisarvon kunnioittaminen ja luottamuksellisuus olivat suuressa roolissa.

Haastatteluun osallistuminen pohjautui vapaaehtoisuuteen ja halutessaan haastatteluun suostuneilla oli mahdollisuus keskeyttää opinnäytetyöhön osallistuminen missä tahansa vaiheessa (TENK, 2019, s.8). Haastateltavat saivat itse myös määrittää, mitä halusivat haastattelussa tuoda ilmi. Ikäihmisiä, joita opinnäytetyömme sisältö koskettaa, emme tutkimuksen yhteydessä kohdanneet lainkaan. Missään vaiheessa opinnäytetyötämme emme tuoneet ilmi vastaajien tai heidän kertomiensa henkilökuvausten henkilökohtaisia tietoja. Haastateltavia ei nimetty myöskään tuloksia raportoitaessa, vaan heistä käytettiin kirjainlyhennettä H1–2. Opinnäytetyöstämme häivytimme myös kaikki tunnistettavat tiedot, jottei ketään voisi tunnistaa esimerkiksi asuinpaikan, sairauden, ihmissuhteen tai ammatin perusteella. (Kylmä & Juvakka, 2007, s. 143–150).

Pyrimme koko opinnäytetyön ajan, kaikissa vaiheissa rehellisyyteen, huolellisuuteen, avoimuuteen sekä tarkkuuteen. Noudatimme tutkimuseettisen neuvottelukunnan eettisesti ohjaavia periaatteita (2019) ja annoimme arvon sille, kenelle se kuuluu. Hyvää tieteellistä käytäntöä on esimerkiksi se, että emme plagioineet toisten tutkimuksia. Kunnioitimme muiden tekemää työtä viittaamalla lähteisiin. Analyysissä käytetyt menetelmät raportoimme huolellisesti, jotta lukija voi arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Tulokset perustelimme käyttäen suoria lainauksia kerätystä haastatteluaineistosta. Suorat lainaukset erittelimme tekstistä sientämällä. Työssä on kiinnitetty huomiota salassapitoon. Opinnäytetyötä varten kerätty tutkimusaineisto hävitettiin luvatusi ja asianmukaisesti. Toimimme näin, jotta tutkimusaineisto ei joudu väärin käsiin.

Taulukko 6. SWOT-analyysi opinnäytetyön tutkimushaastatteluista. (Ahola & Lettoniemi, 2022).

S - Vahvuudet (sisäiset)	W - Heikkoudet (sisäiset)
<ul style="list-style-type: none"> • Vuorovaikutuksellisuus • Tutkittava saa oman äänensä kuuluville • Tutkittavan omat mielipiteet, ajatukset, tunteet ja kokemukset • Syventävä tieto • Osallistujien halukkuus ja osaaminen asiasta • Nauhoitus ei vie huomiota itse haastattelusta, koska ei tarvitse tehdä muistiinpanoja niin paljon • Teamsin kautta hyvä dokumentointi • Selkeät haastattelukysymykset • Aikataulujen yhteen sovittaminen • Haastatteluun sovittu haastattelijoiden työnjako, mitä kumpikin puhuu ja kysyy • Päätetty haluttavan tietoa juuri tietyistä asioista 	<ul style="list-style-type: none"> • Vain kaksi haastateltavaa • Riittävä tiedonsaanti • Gerontologisen sosiaalityön tiimi pieni • Opinnäytetyön suppeaksi rajattu aihe
O - Mahdollisuudet (ulkoiset)	T - Uhat (ulkoiset)
<ul style="list-style-type: none"> • Tutkimusaineiston saaminen • Saatu tutkimuksen kohteena olevasta aiheesta hyvin tietoa haastateltavien kokemusten, tunteiden, mielipiteiden ja ajatusten kautta • Aiemman tutkimustiedon vertailu käytäntöön • Lisätä tietoisuutta tästä vaietusta, mutta varsin yleisestä asiasta • Sosiaalialan ammattilaisten keskinäinen vuorovaikutus, haastateltavien ja haastateltavan taustat, ”puhuvat samaa kieltä” 	<ul style="list-style-type: none"> • Internetin toimimattomuus • Tietokoneen käytön ongelmat • Äänentallennuksen ongelmat • Ajankäyttö • Virtalähteet • Asenteellisuus • Haastattelu voi jäädä pinnalliseksi • Haastattelijan käyttäytymisellä, eleillä ja ilmeillä voi olla merkitystä vuorovaikutustilanteen muodostumisessa

6.2 Pohdinta

Opinnäytetyömme haastatteluissa ilmenneet kuvaukset tukevat aiemmin aiheesta tehdyn kirjallisuuden ja tutkimuksen antamaa tietoa ja mielikuvaa aiheesta. Työssämme kootun tiedon perusteella taloudellinen kaltoinkohtelu ikäihmisiin kohdistettuna on maailmanlaajuinen ongelma, joka vain yleistyy vuosien saatossa. Aiemmin aiheesta kirjatun lisäksi haastateltavat toivat esiin korostuneen huolensa siitä, että suurien ikäluokkien vanhenemisen lisäksi riski

kaltoinkohtelulle lisääntyä ja kynnys laskee yhteiskunnan digitalisoitumisen sekä tekniikan kehittymisen myötä. Tämä lisää selkeästi myös tarvetta näyttävälle ja kattavalle yhteiskunnan rakenteelliselle gerontologiselle sosiaalityölle. Vaikka tekniset ratkaisut ja niihin perehtyminen eivät välttämättä ole enää niinkään uusi asia nykypäivän ikääntyneiden arjessa, laitteet ovat kehityksen myötä myös käytöltään monimutkaistuneet. Yhteiskunta digitalisoituu ja muuttuu jatkuvasti teknologian kehittyessä. Toimintatavat ja prosessit muokkautuvat jatkuvasti palvelujen siirtyessä lisääntyvissä määrin verkkoon. Mahdollisuudet sekä kyvyt hallita internetin käyttöä vaikuttavat radikaalisti myös yksilön toimijuuteen ja kykyyn hallita arkeaan. Teknologian kehitys ei siis aina kulje käsi kädessä ikäystävällisyyden käsitteen kanssa.

Elämme tällä hetkellä maailmassa, jossa kytee huoli ja epävarmuus taloudesta ja yleisesti maailmantilanteesta. Huono-osaisuuden, mielenterveys- ja päihdeongelmien lisääntyminen sekä lasten ja nuorten pahoinvointi ovat tämän päivän Suomessa arkisia käsitteitä, jotka saavat pohtimaan myös, miten tämä tulee tulevaisuudessa näkymään ikäihmisten kaltoinkohtelutapauksissa. Ei ole lainkaan tavatonta lukea lehdistä tapauksista, joissa ikäihmisen heikkoa asemaa on käytetty rikollisessa ja epäeettisessä mielessä hyväksi. Tällaista on ilmennyt esimerkiksi erilaisena ”pakkomyyntinä”, kuten puhelinmyynnin epäeettisinä toteutuksina tai tarpeettomien tuotteiden sekä palveluiden myyntinä. Näitä voivat olla esimerkiksi tarpeettomat kotiremontit sekä vakuutukset. Ikäihmisiä on huijattu myös sijoitustoimintaan liittyen, ja heiltä on urkkimalla viety salasanoja sekä pankkitunnuksia. Heidän uutisoidaan myös joutuneen esimerkiksi valepoliisin tai katuryöstön kohteiksi (Taiveaho, 2017, s. 24).

Taiveahon (2017, s. 24) mukaan taloudellista hyväksikäytön muotoja on monenlaisia, esimerkiksi rahan tai omaisuuden anastamista, haltuunottoa tai ilman ikääntyneen lupaa tehtyä varallisuuden väärinkäyttöä. Se voi ilmetä uhkailuna, pakottamisena ja painostamisena tai harhauttamisena, jonka tarkoituksena on saada ikääntynyt myymään tai luovuttamaan omaisuuttaan, tai laatimaan valtakirja ikääntyneen omaisuuden hoitamiseksi, jopa allekirjoittamaan testamentti vastoin ikääntyneen etua. Painostaminen ennakkoperinnön luovuttamiseen, lainaan tai lahjaan ovat myös kaltoinkohtelutapauksissa esiintyviä ilmiöitä. Edunvalvojaksi halutessaan saattaa taloudellinen kaltoinkohtelija viedä iäkkään myös arvioitavaksi muulle kuin omalle lääkärille.

Taloudellinen kaltoinkohtelu käsitteenä ja ongelmana on monimuotoinen, sillä sitä taustoittavat usein monet tekijät. Ikäihmisten, heidän läheistensä ja ammattilaistenkin on usein vaikeaa sanoittaa havaintonsa kaltoinkohteluksi, varsinkin tilanteessa, jossa iäkäs saattaa hiljaisesti

hyväksyä tilanteen. Usein ikääntyneellä ei ole tilanteensa tiedostettuaankaan silti riittävästi tietoa siitä, kuinka tulisi toimia asian korjaamiseksi. Tarjottua apua ja ratkaisuja vastaan voivat erinäisistä syistä ja eri tavalla usein olla kaltoinkohtellun läheiset, tai jopa tämä itse. Tässä tilanteessa usein ammattilainenkin joutuu pohtimaan, rikkooko ihmisen itsemääräämisoikeutta ajaa tämän etua tahdonvastaisuudesta huolimatta.

Avoimuus, tiedon sekä kokemusten jakaminen ovat tärkeitä keinoja ennaltaehkäistä ja puuttua ikäihmisiin kohdistuviin kaltoinkohtelutapauksiin. Ikääntyneet ovat tasavertaisia ja arvokkaita yhteiskunnan jäseniä, joiden asioita hoitaessa täytyy punnita sekä huomioida tarkkaan ikäihmisen itsemääräämisoikeutta, ja myös kyvykkyyttä tehdä itsenäisiä päätöksiä. Usein tarve gerontologiselle sosiaalityölle ilmenee vasta ulkopuolisen, kuten naapurin, kotihoidon henkilöstön tai huoli-ilmoitusten välityksellä.

Toinen kaltoinkohteluun ennalta puuttuva ja kynnystä nostava tekijä on jo varhaisessa vaiheessa kirjallisesti ja todistetusti määritetty ikääntyvän oma tahto asianhoidossa. Tämäkään ei ole tae siitä, että kaltoinkohtelun uhriksi ei voisi tulevaisuudessa joutua, sillä ikäihmisen läheiselle luovutettu edunvalvojan rooli voi jopa helpottaa kaltoinkohtelijan toimia.

Opinnäytetyömme selvitysten ja tuloksien perusteella herää kysymys siitä, toteutuvatko todella monialaiset lait, ikäihmisten oikeudet ja periaatteet, sekä miten palvelujärjestelmää voitaisiin kehittää enemmän ikääntyneiden asiat huomioivaksi. Onko ikäihmisten parissa työskentelevillä tarpeeksi tietoa ja taitoa puuttua näin vaikeasti tulkittavissa olevaan asiaan? Entä päättäjät, onko heillä tietoa siitä, kuinka yleinen näin arkaluontoinen asia todellisuudessa on? Minkälaiset ovat viranomaisten ja vaikkapa pankin keinot havaita ja puuttua väärinkäyttötilanteisiin? Voiko taloudellinen hyväksikäyttö olla puhdas vahinko, vai onko sen taustalla aina tekijän ymmärrys?

Koemme, että valintamme tehdä kattava kirjallisuuskatsaus, ja sitä tukeva kvalitatiivinen haastattelututkimus, oli oikea ajatellen opinnäytetyömme sensitiivisyyttä sekä aiheen tarkkaa rajausta. Lisää aihetta voisi tutkia uusilla näkökulmilla, esimerkiksi haastatteleamalla ja havainnoimalla ikäihmisten omia kokemuksia taloudellisesta kaltoinkohtelusta, sekä jaottelemalla tutkimustietoa esimerkiksi sukupuolien tai asuinpaikan mukaan. Myös erilaisten sairauksien ja fyysisten sekä psyykkisten sairauksien merkitystä kaltoinkohtelulle voisi tulkita enemmän. Kotihoidon henkilöstöön kohdistettu tutkimus voisi antaa uuden näkökulman aiheeseen. Entä kuinka mukaan olisi saatu tekijän näkökulma? Minkälainen perhedynamiikka

kaltoinkohtelutapauksien takana piilee? Taloudellisen hyväksikäytön tapahtuessa perhepiirissä rajat eettisen toiminnan ja hyväksikäytön välillä voivat hämärtyä jokaiselta osapuolelta.

Kuten aiemmin on todettu, ikääntyneiden kaltoinkohtelussa kyse on maailmanlaajuisesta ilmiöstä, mutta tässä työssämme halusimme keskittyä nimenomaisesti Suomessa tapahtuvaan toimintaan. Jatkopohdinnan kannalta olisi myös mielenkiintoista tietää, miten aihetta muualla maailmassa nähdään ja koetaan, toisaalta ennaltaehkäistään ja mahdollistetaan.

Yhtä kaikki, vaikka välineitä kaltoinkohteluun on, meiltä Suomesta puuttuu kaltoinkohtelun kansallisen tunnistamisen toimintamalli. Sosiaalihuolto- ja vanhuspalvelulaki velvoittavat ryhtymään toimenpiteisiin ikäihmisen kaltoinkohtelua epäiltäessä (Rossi, ym. 2018.) Totta on myös se, että lähisuhteissa ilmenevä kaltoinkohtelu päättyy harvoin varsinaisiin rikostilastoihin, koska asiasta vaietaan. Olemme yhtä mieltä siitä, että lähisuhteissa tapahtuva kaltoinkohtelu tulisi nostaa vahvemmin yhteiskunnalliseen keskusteluun (Taiveaho, 2020, s. 26–27).

LÄHTEET

- Eskola, J., & Suoranta, J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. (10. p.). Vastapaino.
- Eskola, J., & Vastamäki, J. (2010). *Teemahaastattelun opit ja opetukset*. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.). *Ikkunoita tutkimusmetodeihin I* (3. uud. ja täyd. p.). PS-kustannus
- Föhr, M. (2019). *Ikäihmisten kaltoinkohtelu kotioloissa* [Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto]. Erepo. https://erepo.uef.fi/bitstream/handle/123456789/20320/urn_nbn_fi_uef-20190137.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Heikkilä, T. (2014). *Tilastollinen tutkimus*. (9. uud. p.). Edita.
- Hyvärinen, M., Suoninen, E., & Vuori, J. (i.a.). *Haastattelut*. Teoksessa J. Vuori (toim.). *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>
- Juhila, K. (i.a.). *Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteet*. Teoksessa J. Vuori (toim.). *Laadullisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. <https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus>
- Kanukhan, S. (2021). *Perhesuhteissa tapahtuvaan ikääntyneiden kaltoinkohteluun puuttuminen* [Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto]. Jyx. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-202106183877>
- Kaskiharju, E. (2019). *Mitä virkaa on vanhuspalvelulailla? Laadunvarmistuksella kohti parempaa toimintakykyä ja palvelujen saantia*. *Gerontologia*, 33(2), 57–73.
- Kero, K., Nyqvist, L., Rautio, J., & Puuronen, A. (2019). *Lähisuhdeväkivallan seulontaa tulee vahvistaa*. *Lääkärilehti* 35(74), 1881–1887. <https://www-laakarilehti-fi.libts./pdf/2019/SLL352019-1881.pdf>
- Kiljunen, K. (2015). *Eläkeläisten taitettu itsetunto: Seniorikansalaisena nyky-Suomessa*. Minerva.

- Kinnunen, P., & Sohkanen, J. (2014). *Välitä. Tunne. Turvataitoja muistisairauteen sairastuneen läheisille*. Mikkelin seudun muisti Ry.
- Kylmä, J., & Juvakka, T. (2007). *Laadullinen terveystutkimus*. Edita.
- Laakso, S. (2015). *Ikäihmisten kaltoinkohtelu. Suvanto-linjan puhedokumenteissa* [Pro gradu -tutkielma. Helsingin yliopisto]. Helda. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:hulib-201703273155>
- Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 2012/980. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2012/20120980>
- Lehtonen, T. (2019). *Vanhuspalvelujen maine: median tuottamat mainetarinat* [Pro gradu -työ, Itä-Suomen yliopisto]. Erepo. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20190755>
- Luoma, M.-L., Tiilikallio, P., & Helakallio, P. (2018). *Kotona asuviin ikääntyneisiin kohdistuva kaltoinkohtelu ja väkivalta. Duodecim*, 134(18), 1797–1802. <https://www-terveysportti-fi.libts.xmedia/duo/duo14508.pdf>
- Mattila, E.-M. (2020). *Ikääntyneiden taloudellinen hyväksikäyttö. Tunnistamisen, ennaltaehkäisyn ja puuttumisen menetelmiä* [Opinnäytetyö. Satakunnan Ammattikorkeakoulu]. Theseus. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/340403/Mattila_Eeva-Maria.pdf?sequence=2&isAllowed=y
- Mäki-Petäjä-Leinonen, A., & Karvonen-Kälkäjä, A. (2017). *Vanhuusoikeuden perusteet*. Alma Talent.
- Niemi, M. (2018). *Sosiaalinen raportti ikääntyneiden perhesuhteissa ilmenevästä kaltoinkohtelusta*. Helsingin kaupungin sosiaali- ja terveystalvvelu. <https://www.hel.fi/static/sote/sos-rap/raportit/sosiaalinen-raportti-ikaantyneiden-perhesuhteissa-ilmenevasta-kaltoinkohtelusta-GESO.pdf>
- Niemi, M., Soukiala, T., Rossi, E., Hirvonen, J., Ruotsalainen, S., Korpelainen, A., Kinni, R.-L., Skaffari, P., Pietilä, I., Tiilikainen, E., Zechner, M., & Seppänen, M. (2021). *Gerontologinen sosiaalityö erityisen tuen tarpeisiin vastaamassa. Gerontologia*, 35(2), 204–209. <https://doi.org/10.23989/gerontologia.107922>

- Niskakoski, M. (2017). *Ikääntyneiden kaltoinkohtelu ja siihen puuttumisen haasteet vanhuksenhuollon yksiköissä* [Pro gradu -tutkielma. Lapin yliopisto]. Lauda.
<https://urn.fi/URN:NBN:fi:ula-201706281270>
- Rantamäki, T. (2020). *Gerontologisen sosiaalityön nykytilan ja tulevaisuuden näkymiä* [Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto]. Erepo. <https://urn.fi/URN:NBN:fi:tuni-202003042521>
- Rikoslaki 39/1889. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1889/18890039001>
- Ruusuvuori, J., & Nikander, P. 2017. *Haastatteluaineiston litterointi. Teoksessa M. Hyvärinen, P. Nikander & J. Ruusuvuori (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja*. Vastapaino.
- Salminen-Tuomaala, M., Tiainen, J., & Paavilainen, E. (2022). *Ensihoitajien kokemuksia ikääntyneiden kaltoinkohtelusta*. *Gerontologia*, 36(1), 49–69.
<https://doi.org/10.23989/gerontologia.108078>
- Sanmark, W., & Serpola-Kaivo-oja, L. (2017). *Ikääntyneeseen henkilöön kohdistuvan taloudellisen hyväksikäytön tunnistaminen ja torjunta. Opas rahalaitoksille ja maistraateille*.
https://www.suvantory.fi/wp-content/uploads/2017/03/OpasA4_valmis.pdf
- Sipiläinen, H. (2016). *Hoitohenkikönnän käsityksiä vanhusten kaltoinkohtelusta ympärivuorokautisen hoidon yksiköissä* [Väitöskirja. Itä-Suomen yliopisto]. Erepo.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-61-2132-1>
- Stenman, S. (2021). *Vanhusten hoivapalvelut Suomessa: Eduskunnan oikeusasiamiehen huomioita vanhusten kohtelusta ja kaltoinkohtelusta* [Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto]. Jyx. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:juu-202106213942>
- STM. (2013). *Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi*.
<http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3415-3>

Suomen perustuslaki 731/1999. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>

Suvanto ry. *Turvallisen vanhuuden puolesta. Ikäihmisten kaltoinkohtelu.* (i.a.) <https://suvantory.fi/ikaihminen-kaltoinkohtelu/>

Taiveaho, S. (2017). *Ikäihmisten taloudellinen kaltoinkohtelu.* *RIKU-lehti*, (3/2017), 23–25.

Taiveaho, S. (2020). *Ikääntyneet rikoksen uhrina- Ikäihmisten kaltoinkohtelu päätty harvoin rikosprosessiin.* *Haaste* 1–2/2020, 26–27. <https://www.haaste.om.fi/fi/index/lehtiar-kisto/haaste1-22020/ikaantyneetrikostenuhrina.html>

Tallavaara, M.-S., Autti, L., & Uusitalo, E. (2016). *Kaltoinkohtelu ympärivuorokautisissa vanhustenhuollon yksiköissä työntekijöiden havainnoimana: Valviran kysely 25.2. - 18.3.2016.* [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskus ja valvontavirasto. Saatavana: https://www.valvira.fi/documents/14444/1835702/Selvityksia_kaltoinkohtelu_vanhustenhuollon_yksikoissa.pdf/e530024a-9274-4cc1-b651-5d5c03a9661c

Tanttari, S., & Alanko, M. (2017). *Petosrikollisuus ja sen ehkäisy. Rikksentorjuntakatsaus 2017.* Oikeusministeriön julkaisuja 58/2017. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-659-8>

THL. (2018). *Lähisuhdeväkivalta 2017. Tilastoraportti 40/2018.* <https://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2018112949455>

THL. (2021). *Ikääntyneiden kaltoinkohtelu ja sen tunnistaminen huoli-ilmoituksen avulla.* <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-619-0>

THL. (2022). *Ikäihmisten kokeman väkivallan tunnistaminen.* <https://thl.fi/fi/web/vakivalta/vakivaltaan-puuttuminen/vakivallan-tunnistaminen/ikaihminen-kokeman-vakivallan-tunnistaminen>

Toivonen, J. (2015). *Ikääntyneiden lähisuhteissa ilmenevä kaltoinkohtelu ja monialainen yhteistyö auttamisessa työntekijöiden näkökulmasta* [Pro gradu- tutkielma. Itä-Suomen yliopisto]. Lauda. <http://urn.fi/urn:nbn:fi:uef-20151200>

Valvira. (2021). *Sosiaalihuolto. Sosiaalihuollon toteuttaminen.* <https://www.valvira.fi/sosiaalihuolto/sosiaalihuollon-toteuttaminen>

Vilka, H. (2021). *Tutki ja kehitä* (5. päiv. p.). PS-kustannus.

World Health Organisation. (2011). European report on preventing elder maltreatment.
https://www.euro.who.int/_data/assets/pdf_file/0010/144676/e95110.pdf

World Health Organisation. (2022). Abuse of older people.
<https://www.who.int/news-room/fact-sheets/detail/abuse-of-older-people/>

Åberg, L., & Kjällman, P. (2017). *Rikoksen uhrin käsikirja* (3. uud. p.). PS-kustannus.

LIITTEET

Liite 1. Tutkimustiedote

Liite 2. Suostumuslomake

Liite 3. Kysymysrunko

Liite 1. Tutkimustiedote

TUTKIMUSTIEDOTE 29.8.2022

Hyvä vastaanottaja

Olette aiemmin ilmaisseet mielenkiintonne osallistua tutkimukseen, jossa on tarkoituksena kartoittaa kokemuksianne perhesuhteissa tapahtuvan ikäihmisten taloudellisen kaltoinkohdellun piirteitä, riskitekijöitä ja keinoja riskitekijöiden monialaiseen tunnistamiseen. Tutkimuksen tavoitteena on todentaa perhesuhteissa tapahtuvan ikäihmisten kaltoinkohdellun tilanteita ja yleisyyttä.

Olemme arvioineet, että sovellutte tutkimukseen, koska työskentelette päivittäisessä työssä tutkittavan ilmiön parissa tai sen kannalta keskeisessä toimintaympäristössä. Tämä tiedote kuvaa tutkimusta ja teidän osuuttanne siinä. Perekäyttänne tähän tiedotteeseen teillä on mahdollisuus esittää kysymyksiä tutkimuksesta, jonka jälkeen teiltä pyydetään suostumus tutkimukseen osallistumisesta ja otamme teihin uudelleen yhteyttä tarkemman tutkimusajan sopiaksemme.

Pyydämme teitä palauttamaan oheisen suostumuslomakkeen **9.9.2022 mennessä** sähköpostitse tutkimuksen toteuttajille.

Vapaaehtoisuus

Tutkimukseen osallistuminen on täysin vapaaehtoista. Voitte myös keskeyttää tutkimuksen koska tahansa syytä ilmoittamatta. Mikäli keskeytätte tutkimuksen tai peruutatte suostumuksen, teistä keskeyttämiseen ja suostumuksen peruuttamiseen mennessä kerättyjä tietoja ja näytteitä voidaan käyttää osana tutkimusaineistoa.

Tutkimus

Tämän tutkimuksen aihe on lähisuhteissa tapahtuva ikäihmisten taloudellinen kaltoinkohdellu gerontologisen sosiaalityön näkökulmasta. Tutkimus toteutetaan osana aiheeseen liittyvää opinnäytetyötä.

Tutkimuksen toteuttajat

Tämän tutkimuksen toteuttavat Seinäjoen ammattikorkeakoulun opiskelijat Suvi Lettoniemi ja Liwo Ahola osana Geronomi AMK -tutkintoa. Opinnäytetyön vastuuopettajana toimii Kari Jokiranta (kari.jokiranta@seamk.fi). Yhteyshenkilö XXXXX kaupungilla johtava sosiaalityöntekijä XXXXX (xxxx@xxxxxxxx.xx).

Tutkimusmenetelmät ja toimenpiteet

Tutkimusaineisto kerätään yksilöhaastatteluin, etätoteutuksena, hyödyntäen esim. Teamsia tai Skypea. Voitte tutustua ennakkoon liitteenä olevaan kysymysrunkoon. Pidätämme oikeuden muuttaa ja/tai lisätä kysymyksiä haastattelun aikana. Haastattelutilanteeseen

kannattaa varata aikaa noin 40 minuuttia. Haastattelutilanne nauhoitetaan. Nauhoite tuhoetaan tutkimusaineiston litteroinnin jälkeen. Haastateltavien nimiä ei julkaista lopullisessa tutkimusraportissa tai opinnäytetyössä.

Kustannukset ja niiden korvaaminen

Tutkimukseen osallistuminen ei maksa teille mitään. Osallistumisesta ei myöskään makseta erillistä korvausta.

Tutkimustuloksista tiedottaminen

Opinnäytetyö julkaistaan ammattikorkeakoulujen yhteisessä, avoimessa Theseus-tietokannassa, viimeistään keväällä 2023. Teillä on mahdollisuus halutessanne saada tutkimukseen liittyvä raportti nähtäväksenne ennen julkaisua.

Lisätiedot

Pyydämme teitä halutessanne esittämään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä tutkimuksesta vastaavalle henkilölle (yhteystiedot alla).

Yhteistyöterveisin,

Suvi Lettoniemi
geronomiopiskelija

puh. XXX-XXXXXXX
suvi.lettoniemi@seamk.fi

liwo Ahola
geronomiopiskelija

puh. XXX-XXXXXXX
liwo.ahola@seamk.fi

Liite 2. Suostumuslomake

SUOSTUMUS OPINNÄYTETYÖHÖN OSALLISTUMISESTA

Suostun Seinäjoen ammattikorkeakoulussa tehtävän opinnäytetyön tiedonantajaksi.

Opinnäytetyön aihe

Lähisuhteissa tapahtuva ikäihmisten taloudellinen kaltoinkohtelu

Opinnäytetyön tekijät

Suvi Lettoniemi / suvi.lettoniemi@seamk.fi
liwo Ahola / iwo.ahola@seamk.fi

Opinnäytetyötä ohjaava opettaja

Kari Jokiranta / kari.jokiranta@seamk.fi

HAASTATELTAVA

Nimi

Ammatti

Sähköpostiosoite

Puhelinnumero

Olen saanut riittävästi tietoa opinnäytetyöstä ja siihen liittyvästä aineiston keruusta. Olen selvillä, että minuun liittyviä tietoja käsitellään luottamuksellisesti ja ainoastaan tässä opinnäytetyössä. Opinnäytetyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. Voin halutessani keskeyttää opinnäytetyöhön osallistumisen ja kieltää minua koskevan tiedon käyttämisen opinnäytetyössä.

____/____ 2022

_____
Opinnäytetyöhön osallistujan allekirjoitus

Liite 3. Kysymysrunko

TUTKIMUKSEN KYSYMYSRUNKO

Miten ikäihmisten taloudellinen kaltoinkohtelu lähisuhteissa näyttäytyy sinun työssäsi? Kuinka yleistä se on?

Mitkä tekijät ovat yhteydessä kaltoinkohtelun ilmenemiseen? Millainen on tyypillinen kaltoinkohtelija? Minkälainen suhde hänellä on kaltoinkohdeltavaan?

Kaltoinkohdellun sosiaalinen status: Ovatko kaltoinkohdellut ikäihmiset eristäytyneitä tai heikosta terveydestä kärsiviä tai toisesta ihmisestä riippuvaisia? Onko heillä joitakin yhteneväisiä piirteitä?

Miten ikäihmisten taloudellinen kaltoinkohtelu ilmenee? Onko taloudellista kaltoinkohtelua vaikea tunnistaa? Miten se tunnistetaan? Kuka sen tuo ilmi?

Miten taloudellinen kaltoinkohtelu näkyy ikäihmisessä? Onko kaltoinkohtelu ollut pitkä- vai lyhytaikaista? Mitkä ovat kaltoinkohtelun seuraukset?

Onko taloudellisen kaltoinkohtelun lisäksi samanaikaista muuta kaltoinkohtelua?

Korjaantuuko asiakkaan tilanne kaltoinkohtelu tultua ilmi? Loppuuko kaltoinkohtelu?

Haluaako ikäihminen puhua asiasta, kun kaltoinkohtelu tulee ilmi?

Puolustaako kaltoinkohdelluksi tullut läheistä kaltoinkohtelijaa? Liittyykö tilanteeseen esim. häpeää?

Miksi iäkäs ei ole itse tehnyt ilmoitusta taloudellisesta kaltoinkohtelustaan?

Pidätämme oikeuden muuttaa ja/tai esittää lisäkysymyksiä haastattelun aikana.